The Greek Review of Social Research

Vol 28 (1976)

28 Γ'

Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα

Γιώργος Α. Πετρόχειλος

doi: [10.12681/grsr.345](https://doi.org/10.12681/grsr.345)

Copyright © 1976, Γιώργος Α. Πετρόχειλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Πετρόχειλος Γ. Α. (1976). Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα. *The Greek Review of Social Research*, 28, 178–197. <https://doi.org/10.12681/grsr.345>

ή 'Ελλάδα καί ή εύρωπαϊκή οίκονομική κοινότητα*

του
Γιώργου Α. Πετρόχειλου

*Senior Lecturer in Economics
Lanchester Polytechnic
Coventry, England*

Οί συνομιλίες μεταξύ της Εύρωπαϊκής Οίκονομικής Κοινότητας καί της 'Ελλάδας γιά την ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα έχουν αρχίσει καί, μολονότι οί διαπραγματεύσεις δέν προβλέπονται εύκολες, ώστόσο είναι θέμα χρόνου τò νά καταστή ή 'Ελλάδα τò δέκατο μέλος της ΕΟΚ. Αύτή είναι ή επιθυμία της συντριπτικής πλειοψηφίας της ελληνικής Βουλής καί, τò σπουδαιότερο, τών έννέα συναταίρων της Κοινότητας. Μιά καί έκτòς από την οίκονομική ένωση ή ΕΟΚ προτίθεται νά προχωρήσει μελλοντικά καί πρòς πολιτική ένωση, είναι τò λιγότερο εκπληκτικό, μέ ελληνικά τουλάχιστον δεδομένα, ότι επικρατεί σχεδόν ταυτότητα αντίληψεων μεταξύ πολιτικών κομμάτων (μέ εξαίρεση τò ΠΑΣΟΚ καί τò ΚΚΕ εξωτερικού), όργανώσεων, εκπροσώπων του κεφαλαίου, εργατικών συνδικάτων καί μιάς μερίδας λαού γύρω άπ' αύτò τò θέμα. 'Η μεγάλη μάζα του λαού ελάχιστα γνωρίζει γύρω από την ΕΟΚ καί ακόμη λιγότερα γύρω από τις συνέπειες της έντάξεως. Καί ή σχεδόν καθολική καί ταυτόσημη άποψη είναι πòς ή 'Ελλάδα πρέπει νά ένταχθì στην Εύρωπαϊκή Οίκονομική Κοινότητα τόσο γιά οικονομικούς όσο καί πολιτικούς λόγους, γιati αύτò άποτελεί την πιò συμφέρουσα γιά τη χώρα μας λύση. Τυχόν αντίθετη άποψη θεωρείται σάν αίρεση, καί οί προτεινόντες κινδυνεύουν νά χαρακτηρισθòν έμνηστες έθνικής πολιτικής. Θά πρέπει ίσως νά άποτελεί μιά από τις λίγες περιπτώσεις στη σύγχρονη ελληνική ιστορία τò ότι ένα γεγονός τέτοιας σημασίας δέν συνοδεύεται από διαφανείς, άμφισβητήσιμες ή έστω επιφυλάξεις σχετικά μέ τις μελλοντικές του επιπτώσεις στην οίκονομική, κοινωνική καί πολιτική ζωή αύτου του τόπου. 'Η έλλειψη διαλόγου πάνω σ' αύτò τò θέμα ίσως νά όφείλεται στò γεγονός ότι ή έμπειρία μας από τη δεκατετράχρονη σύνδεσή μας μέ την ΕΟΚ μās έχει πείσει πòς ή θέση της 'Ελλάδας είναι αναπόσπαστα δεμένη μέ την Κοινότητα ή στη διαπίστωση πòς οί συνθήκες, δεδομένης της ισορροπίας δυνάμεων, είναι τέτοιες πòν κάνουν την ένταξη αναπόφευκτη καί συνεπòς κάθε διαφορετική άποψη άνώφελη.

Χωρίς νά ύπάρχει πρόθεση διαταράξεως μιάς τέτοιας άρμονικής σύμπνοιας άπόψεων σ' αύτò τò στάδιο, θά θέλαμε ώστόσο νά επιχειρήσουμε μιά σκιαγράφηση της οίκονομικής πλευράς της έντάξεως, επισκοπòντας τη μέχρι σήμερα λειτουργία της συμφωνίας συνδέσεως καί επιχειρώντας μερικές προγνώσεις γιά τò μέλλον, πράγμα άρκετά άβέβαιο μιά καί οί τελικοί όροι έντάξεως δέν έχουν ακόμη συζητηθì καί άποφασισθì. 'Υπάρχουν πάν-

* 'Επιθυμò νά εκφράσω τις εύχαριστίες μου πρòς τòn Καθηγητή Πολιτικής Οίκονομίας του Πανεπιστημίου του Λονδίνου 'Ι. Σπράο, πòν διάβασε καί σχολίασε ένα πρώτο σχέδιο αύτου του άρθρου. Φυσικά παραμένω προσωπικά ύπεύθυνος γιά τυχόν λάθη καί παραλείψεις πòν εξακολουθòν νά ύπάρχουν.

τως αρκετά επιβληθικά στοιχεία για να στηρίξουν τις προβλέψεις αυτές.

Η επίσημη ελληνική θέση υπέρ της εντάξεως είναι αρκετά γνωστή και έχει επανειλημμένα διατυπωθεί τόσο από την Κυβέρνηση, όσο και από θερμούς υποστηρικτές της. Μία πολύ ευγλωττη διατύπωση, ιδιαίτερα αναφορικά με το οικονομικό μέρος, δόθηκε από τον ακαδημαϊκό και Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, Καθηγητή Ξ. Ζολώτα σε όμιλία του στην Ακαδημία Αθηνών τον περασμένο Απρίλη.¹ Από την άλλη πλευρά ή θέση κατά της εντάξεως έχει διατυπωθεί κατά τρόπο συστηματικό από τον Καθηγητή Σ. Τριάντη στο βιβλίο του *Common Market and Economic Development*,² το οποίο όμως μειονεκτεί ελαφρά, γιατί έχοντας γραφή το 1963-64 δεν περιέχει αναγκαστικά ανάλυση εκείνων των θεσμών της Κοινότητας, που τέθηκαν σε εφαρμογή αργότερα και που προσλαμβάνουν ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα. Πάντως για τους σκοπούς αυτής της εργασίας οι μελέτες αυτές είναι αρκετά κατατοπιστικές και αντιπροσωπευτικές των δύο θέσεων, και μπορούμε επομένως να τις αντιπαρατάξουμε, να τις αναλύσουμε και να βγάλουμε όρισιμα συμπεράσματα. Προηγούμενες όμως, θα ανασκοπήσουμε σύντομα τη θεωρητική δικαιολόγηση δημιουργίας οικονομικών ενώσεων, που θα αποδειχθεί χρήσιμη πιο κάτω.

μορφές οικονομικής συνενώσεως και θεωρητική δικαιολόγηση

Η πρωταρχική οικονομική δικαιολόγηση για τη δημιουργία κάποιας μορφής οικονομικής συνενώσεως (integration) μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών, όπως λ.χ. ελεύθερης ζώνης συναλλαγών, τελωνειακής ενώσεως ή κοινής αγοράς, παρέχεται από τα προσδοκώμενα όφελη, που οι συμμετέχουσες χώρες αναμένουν να καρπωθούν από μία τέτοια διευθέτηση. Πιο συγκεκριμένα τα όφελη αυτά παίρνουν συνήθως τη μορφή αύξησης του πραγματικού προϊόντος και εισοδήματος των χωρών-μελών, οι οποίες ελπίζουν πως ή οικονομική τους επίδοση, μετρούμενη σε δρους του ρυθμού μεταβολής του καθαρίστου εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ), είναι πιθανόν να είναι κατά πολύ ανώτερη αν αυτές αποτελούν μέλη μίας τέτοιας λέσχης, λ.χ. κοινής αγοράς, παρά αν είναι έξω απ' αυτήν. Οι λόγοι για τους οποίους ή ομάδα χωρών σάν σύνολο, που αποτελούν μία κοινή αγορά, μπορεί ν' αποκομίσει όφελη είναι:

- ή αύξηση της παραγωγής λόγω της ειδικεύσεως και εμπορίου, όπως υπαγορεύονται από το νόμο του συγκριτικού πλεονεκτήματος
- ή αύξηση της παραγωγής που προσφέρεται από τις ευκαιρίες της καλύτερης αξιοποίησεως των διαφόρων οικονομικών μεγάλης κλίμακας
- ή βελτίωση σε αποτελεσματικότητα των εθνικών οικονομιών, που θα προέλθει από την κατάργηση των διαφόρων περιοριστικών φραγμών και τη δραστηριοποίηση του ανταγωνισμού
- ή βελτίωση των δρων εμπορίου σε σχέση με τρίτες χώρες και
- οι διάφορες διαρθρωτικές αλλαγές που θα επέλθουν στις χώρες-μέλη εξ αίτιας της οικονομικής ενώσεως και θα επηρεάσουν ποιοτικά ή ποσοτικά την προσφορά των παραγωγικών συντελεστών (εργασία, κεφάλαιο, επιχείρηση), την τεχνολογία, τις επενδύσεις, το μέγεθος των αγορών κ.ά.

Τονίζουμε προς το παρόν πως, το γεγονός ότι όφελη είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν για το σύνολο, δεν σημαίνει αναγκαστικά πως κάθε συμμετέχουσα χώρα θα όφελαι, πολύ δέ λιγότερο πως θα υπάρξει συμμετρία του όφελους μεταξύ των χωρών της ενώσεως, όπως θα αναφερθούμε διεξοδικότερα πιο κάτω. Έξετάζοντας τους λόγους που δώσαμε πιο πάνω, βλέπουμε πως οι τέσσερις πρώτοι είναι σχετικοί με τα αποτελέσματα της ανακατανομής των παραγωγικών συντελεστών στις χώρες-μέλη, και το όφελος προκύπτει μία για πάντα. Αντίθετα, ό τελευταίος λόγος αναφέρεται στις δυναμικές επιδράσεις της ενώσεως στις οικονομίες των χωρών-μελών και τα αποτελέσματά του, που είναι και σημαντικότερα, έχουν μακροχρόνιο και συνεχή χαρακτήρα. Η άλλη ύπαρξη μίας ελεύθερης ζώνης συναλλαγών, ή τελωνειακής ενώσεως, είναι ικανή να προσφέρει μερικά από τα όφελη που προέρχονται από την ανακατανομή των πόρων, δεν είναι όμως σε θέση να δημιουργήσει και διαμοιράσει τα όφελη εκείνα, που είναι το αποτέλεσμα διαρθρωτικών αλλαγών που αναφέραμε πιο πάνω. Και τούτο, γιατί ενώ οι τελωνειακές ενώσεις και ελεύθερες ζώνες συναλλαγών αποσκοπούν στην επίτευξη του όφελους σχεδόν αποκλειστικά μέσω της ελεύθερης (άδυσμολόγητης) εμπορίας προϊόντων, οι κοινές αγορές, που αποτελούν περισσότερο προηγμένες μορφές οικονομικής συνενώσεως, αποβλέπουν στην επίτευξη του αντικειμενικού τους σκοπού όχι μόνο με την ελεύθερη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών, αλλά ταυτόχρονα και με την ελεύθερη διακίνηση των διάφορων παραγωγικών συντελεστών.

Οι ελεύθερες ζώνες συναλλαγών, όπως ή ΕΖΕΣ,³ χαρακτηρίζονται από την άδυσμολόγητη εμπορία

1. Ξ. Ζολώτας, «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα», *Ναυτεμπορική*, 14-4-76.

2. S. G. Triantis, *Common Market and Economic Development*, Center of Planning and Economic Research, Athens 1965.

3. Η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών σχηματίστηκε το 1960 από τα Ήνωμ. Βασίλειο, Νορβηγία, Σουηδία, Δανία, Αδστρία, Έλβετία και Πορτογαλία. Η Φινλανδία έχει υπογράψει συμφωνία συνδέσεως. Μετά την αποχώρηση

ἀγαθών μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν, οἱ τελευταῖες ὁμως διατηροῦν τὸ δικαίωμα καθορισμοῦ δικῶν τους ἀνεξάρτητων δασμολογίων γιὰ τὸ ἐμπόριό τους μὲ τρίτες χώρες. Οἱ τελωνειακὲς ἐνώσεις, ὅπως παλιότερα ἡ BENELUX, διακρίνονται ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν ἐλευθερία στὸ ἐμπόριο μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς κοινῶν ἐξωτερικοῦ δασμολογίου γιὰ τὶς συναλλαγές μὲ τρίτους. Ὁ βαθμὸς προσάρτησης εἶναι, ἐπομένως, ἰσχυρότερος προκειμένου περὶ τελωνειακῆς ἐνώσεως παρὰ περὶ ἐλευθερῆς ζώνης συναλλαγῶν. Οἱ κοινὲς ἀγορές, ὅπως ἡ ΕΟΚ, ἔχουν πέρα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι ἐπιτρέπουν ἐπὶ πλέον τὴν ἐλεύθερη διακίνηση καὶ παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἐπίσης μιὰ κοινὴ ἀγορὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιδιώκει καὶ ἄλλους σκοποὺς, ὅπως στανότερη συνεργασία σὲ ἄλλες ἐπιδιώξεις καὶ ἴσως κάποια μορφή πολιτικῆς ἐνώσεως τῶν χωρῶν-μελῶν. Τέλος περισσότερο προηγμένη μορφή καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ἀποτελεῖ ἡ πλήρης οικονομικὴ ἔνωση δύο ἢ περισσοτέρων χωρῶν, ὅπως ἐκείνη μεταξύ Βελγίου καὶ Λουξεμβούργου, ὅπου ὑπάρχει πλήρης συντονισμός καὶ ἐνοποίηση τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς.

Εἶναι λοιπὸν φανερό πὸς μιὰ ἐλεύθερη ζώνη συναλλαγῶν ἡ τελωνειακὴ ἔνωση ἀποτελεῖ θεσμό χαλαρότερο τῆς κοινῆς ἀγορᾶς καὶ τὰ προσδοκώμενα ὀφέλη ἀπὸ τὴν πρώτην εἶναι κατὰ συνέπεια μικρότερα. Ἀντίθετα, στὴν περίπτωση τῆς κοινῆς ἀγορᾶς καὶ ἀκόμη περισσότερο στὴν πλήρη οικονομικὴ ἔνωση, ὁ βαθμὸς προσάρτησης μιᾶς χώρας, καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἡ ἀπεμπόληση κυριαρχικῶν τῆς δικαιωμάτων, εἶναι μεγαλύτερος μὲ ἀντιστάθμισμα μεγαλύτερα προσδοκώμενα ὀφέλη.¹ Ἐκεῖνο πού πρέπει πάντως νὰ τονισθῇ εἶναι ὅτι τὰ πλεονεκτήματα ἀπὸ τὴν ἐλευθεροποίηση τοῦ ἐμπορίου, ἐξ αἰτίας τῆς ἰδρύσεως κάποιας μορφῆς οικονομικῆς συνενώσεως, δὲν εἶναι ἀναμφισβήτητα. Ἐνὸς κατάρτησης τῆς δασμολογικῆς προστασίας σὲ παγκόσμια κλίμακα ὁδηγεῖ σὲ αὐξηση τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς καὶ εὐημερίας, ὅπως ἔδειξαν οἱ κλασικοὶ οικονομολόγοι, καὶ κάθε χώρα ἔχει συμφέρον νὰ εἰδικευθῇ στὴν παραγωγὴ ἐκείνων μόνο τῶν ἀγαθῶν στὰ ὁποῖα κατέχει συγκριτικὸ πλεονέκτημα, τὸ ἴδιο δὲν ἰσχύει ἀναμφισβήτητα στὴν περίπτωση, λ.χ., μιᾶς κοινῆς ἀγορᾶς. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς, γιὰ τὴν κοινὴ ἀγορὰ ἀποτελεῖ μιὰ συνένωση ὁρισμένων μόνο χωρῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων ἡ δασμολογικὴ προστασία ἔχει καταργηθῇ, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖται σὲ σχέση μὲ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον. Ἐπομένως τὸ πλεο-

νέκτημα ἀπ' αὐτὴ τὴν μερικὴ ἐλευθεροποίηση τοῦ ἐμπορίου εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα δύο ἐπιδράσεων, τῆς δημιουργίας ἐμπορίου (trade creation), πὺ ἀποτελεῖ βελτίωση στὴν ἀξιοποίηση τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν σύμφωνα μὲ τὸ νόμον τοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος, καὶ τῆς ἐκτροπῆς ἐμπορίου (trade diversion), πὺ ὁδηγεῖ σὲ χειρότερη ἐνωση τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν πόρων. Δημιουργία ἐμπορίου ὑπάρχει ὅταν, ἐξ αἰτίας τῆς κοινῆς ἀγορᾶς, ἡ παραγωγὴ μετατοπίζεται ἀπὸ χώρες ψηλοῦ κόστους σὲ χώρες χαμηλοῦ κόστους, καὶ ἐκτροπὴ ἐμπορίου, ὅταν ἡ κοινὴ ἀγορὰ εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ τὴν μετατόπιση τῆς παραγωγῆς ἀπὸ χώρες χαμηλοῦ σὲ χώρες ψηλοῦ κόστους.² Τέλος θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθῇ πὺς τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἐμπορίου ἀπὸ τὸ δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸν στὴν ΕΟΚ εἶναι περιορισμένα. Ἐρευνες συμφωνοῦν πὺς τὰ ὀφέλη ἀντιπροσωπεύουν πιθανόν 1% τοῦ κοινοτικοῦ ΑΕΠ, γιὰ τὸ μόνο ἕνα μικρὸ μέρος τῆς συνολικῆς παραγωγῆς ἐμπορεύεται καὶ γιὰ τὴν ἀντίληψη τῆς προστασίας πρόκειται νὰ ἀποφέρει σημαντικὰ ὀφέλη, τότε ἡ διατήρησή της θὰ ἦταν πολυδάπανη.³

ἡ συμφωνία συνδέσεως

Οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, πὺ συστάθηκε τὸ 1957⁴ ἀπὸ τὴν Δυτ. Γερμανία, Γαλλία, Ἰταλία, Ὁλλανδία, Βέλγιο καὶ Λουξεμβούργο μὲ τὴν Συνθήκη τῆς Ρώμης, εἶναι: ἡ ἐλεύθερη διακίνηση ἀγαθῶν, ὑπηρεσιῶν, ἐργασίας καὶ κεφαλαίου μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν καθὼς καὶ ἡ καθιέρωση ἐνιαίου δασμολογίου γιὰ τὶς συναλλαγές μὲ τρίτες χώρες. Οἱ σημερινοὶ συνεταιροὶ ὁμως τῆς ΕΟΚ ἔχουν ἐκφράσει τὴν φιλοδοξία νὰ προχωρήσουν πρὸς μιὰ περισσότερο ὁλοκληρωμένη οικονομικὴ ἔνωση καὶ, σὲ ἄλλοτερον χρόνον, πολιτικὴ ἔνωση. Μετουσιώνοντας σὲ πράξη τὶς ἐπαγγελίες αὐτές, ἡ ΕΟΚ ἔχει προχωρήσει στὴ δημιουργία κοινῆς πολιτικῆς γιὰ τὴ γεωργία, μεταφορές, προώθηση ἀνταγωνισμοῦ, συντονισμοῦ νομισματικῆς καὶ γενικότερης οικονομικῆς δραστηριότητος τῶν χωρῶν-μελῶν, καὶ ἔχει ἰδρύσει γιὰ τὴν πραγματοποιήσει τῶν σκοπῶν τῆς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τράπεζαν Ἐπενδύσεων, τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινωνικὸ Ταμεῖο καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως γιὰ τὴ δημιουργία εὐκαιριῶν ἀασχολήσεως ἀργούντων παραγωγικῶν συντελεστῶν καὶ τὴν ὑποβοήθηση ἰσόρροπης οικονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Κοινότητος. Σημαντικὸς ἐπίσης θεσμὸς εἶναι τὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο (Ταμεῖο Ἀγροτικῆς Καθοδήγησεως καὶ Ἐγ-

τῆς Δανίας καὶ Ἡνωμ. Βασιλείου καὶ τὴν ἐνταξί τους στὴν ΕΟΚ, οἱ λοιπὲς χώρες τῆς ΕΖΕΕ καὶ ἡ Ἰσπανία ὑπέγραψαν συμφωνία μὲ τὴν ΕΟΚ γιὰ ἐλεύθερες συναλλαγές σὲ βιομηχανικὰ προϊόντα.

1. Τὰ προσδοκώμενα ὀφέλη δυνατόν νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν, τουλάχιστον ὡς πρὸς τὸν ἀναιμνόμενο βαθμό.

2. S. G. Triantis, *op. cit.*, p. 83.

3. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, Penguin, third edition, 1975, pp. 48-70.

4. Ἡ Κοινότης μεγάλωσε τὸ 1973 μὲ τὴν ἐνταξί τῆς Ἡνωμ. Βασιλείου, Δανίας καὶ Ἰρλανδίας.

γυήσεων), που είναι επιφορτισμένο με την εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής της ΕΟΚ.

Η 'Ελλάδα συνδέθηκε με την ΕΟΚ με τη Συμφωνία των 'Αθηνών' από την 1-11-1962. Τα κύρια σημεία της Συμφωνίας Συνδέσεως ήταν ή ελεύθερη διακίνηση των αγαθών για την επίτευξη της οποίας προβλεπόταν βαθμιαία, μέσα σε περίοδο 22 χρόνων, μείωση των δασμών και κατάργηση κάθε μορφής ποσοτικών περιορισμών στις εισαγωγές και από τα δύο μέρη (ως ότου κατά το 1984 θα μπορούσε να είχε πραγματοποιηθή πλήρης τελωνειακή ένωση μεταξύ 'Ελλάδας και ΕΟΚ), ή αποδοχή από μέρους της 'Ελλάδας του κοινού δασμολογίου της Κοινότητας για τις συναλλαγές της με τρίτους και ή έναρμόνιση των διαφόρων ελληνικών μέτρων για τη γεωργία με την υπό προετοιμασία Κοινή 'Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της ΕΟΚ. Η Συμφωνία, πέρα από τις διατάξεις αναφορικά με τη διακίνηση εμπορευμάτων, πρόβλεπε επίσης την ελεύθερη διακίνηση εργατικού προσωπικού και υπηρεσιών μεταξύ 'Ελλάδας και των χωρών-μελών της ΕΟΚ, που θα έπρεπε να είχε επίτευχθι μέσα σε διάστημα μίας δωδεκαετίας, έναρμόνιση της ελληνικής πολιτικής μεταφορών με την κοινοτική, αποδοχή των κοινοτικών αρχών ανταγωνιστικής πολιτικής, διάφορες διατάξεις δημοσιονομικής πολιτικής,² διάφορες απαγορευτικές διατάξεις σχετικές με τη λήψη νέων μέτρων συναλλαγματικής μορφής (δηλ. περιορισμού πληρωμών σε συνάλλαγμα προς το εξωτερικό), τη διευκόλυνση επενδύσεων στην 'Ελλάδα ιδιωτικών κεφαλαίων των χωρών της ΕΟΚ και τη χορήγηση στην 'Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα 'Επενδύσεων πιστώσεων ύψους 125 εκατ. δολλαρίων για την υποβοήθηση της οικονομικής της ανάπτυξεως κατά τα πέντε πρώτα χρόνια εφαρμογής της Συμφωνίας Συνδέσεως. Τέλος ή Συμφωνία πρόβλεπε πώς, όταν ή λειτουργία της Συνδέσεως έδειχνε ότι ή 'Ελλάδα ήταν σε θέση να αναλάβει όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη της Ρώμης, ή ΕΟΚ θα μελετούσε τη δυνατότητα εντάξεως της 'Ελλάδας στην Κοινότητα σάν πλήρους μέλους.³

Η υλοποίηση των όρων της Συμφωνίας 'Αθηνών, στά 14 χρόνια που μεσολάβησαν από την εφαρμογή

της μέχρι σήμερα, είχε την ακόλουθη εξέλιξη: "Όσον αφορά τις ελληνικές εισαγωγές από τις χώρες της Κοινότητας, διακρίνουμε τρεις κατηγορίες αγαθών: α) βιομηχανικά προϊόντα για τα οποία δεν υπάρχουν ελληνικά υποκατάστατα, β) βιομηχανικά προϊόντα για τα οποία υπάρχει ελληνική παραγωγή και γ) αγροτικά προϊόντα. Για την πρώτη κατηγορία ή Συμφωνία πρόβλεπε τέτοιο ρυθμό μείωσης της δασμολογικής προστασίας, ώστε πλήρης κατάργηση να επέλθει μετά την παρέλευση δωδεκαετίας. Πράγματι «... ή κανονική μεταβατική περίοδος των 12 χρόνων της Συμφωνίας 'Αθηνών' έληξε στις 31-10-74. Από την 1-11-1974 ή 'Ελλάδα έχει επομένως παραχωρήσει δασμολογική απαλλαγή για περισσότερα από το 60% των εισαγωγών της από την Κοινότητα».⁴ Για τα βιομηχανικά είδη της ΕΟΚ της δεύτερης κατηγορίας που ανταγωνίζονται παρόμοια ελληνικά, ή μείωση των δασμών ακολούθησε βραδύτερο ρυθμό, και πλήρης κατάργηση προβλέπεται μετά την παρέλευση 22 χρόνων. Από την 1-5-1976 οι δασμοί στα προϊόντα της κατηγορίας αυτής μειώθηκαν κατά 44% από τα αρχικά τους επίπεδα του 1962. Τέλος για τα αγροτικά προϊόντα της τρίτης κατηγορίας ή Συμφωνία πρόβλεπε είτε ρύθμιση σύμφωνα με την υπό προετοιμασία Κοινή 'Αγροτική Πολιτική και την προϋπόθεση ευθυγραμμίσσεως της ελληνικής πολιτικής προς αυτήν, είτε άρση της δασμολογικής προστασίας μετά την παρέλευση 12 ή 22 χρόνων, ανάλογα με το είδος των προϊόντων.⁵

Αντίθετα οι ελληνικές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων στις χώρες της ΕΟΚ είχαν την ίδια μεταχείριση με αυτή παρόμοιων προϊόντων των χωρών της Κοινότητας, αφού ή βαθμιαία μείωση των δασμών των συνεταιρών εφαρμόστηκε και γι' αυτές με αποτέλεσμα από την 1-7-68 να απολαμβάνουν πλήρους ελευθερίας διακίνησεως. "Όσον αφορά τις ελληνικές γεωργικές εξαγωγές, όρισμένα προϊόντα, όπως καπνός, σταφίδα, κρασί, έλιές, κολοφόνο και τερεβινθέλαιο, απολαμβάνουν ειδικής μεταχειρίσεως με τη μορφή της ελεύθερης εισόδου μέχρις ενός όρισμένου όριου, και άλλα ρυθμίζονται με διατάξεις της κοινής αγροτικής πολιτικής, που συνήθως τοποθετούν τα ελληνικά προϊόντα σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τα αντίστοιχα των χωρών της ΕΟΚ και έλαφρώς πλεονεκτικότερη σε σχέση με εκείνα τρίτων χωρών (ή άλλων χωρών), που έχουν συνάψει ειδικές συμφωνίες με την Κοινότητα. Η τελευταία

1. Η Συμφωνία υπογράφηκε στις 9-6-1961 και περιείχε τέσσερα παραρτήματα και είκοσι πρωτόκολλα ρυθμιστικά και επεξηγηματικά των κυρίων άρθρων. Βλέπε: *Agreement of Association between Greece and the European Economic Community*, Industrial Development Corporation, Athens 1963. Για περιγραφή και σχόλια επί της Συμφωνίας, βλέπε επίσης *Fourth General Report on the Activities of the Community*, European Economic Community Commission, 1961.

2. Οι χώρες της ΕΟΚ και ή 'Ελλάδα δικαιοσύνη να αντικαθιστούν τους εισαγωγικούς δασμούς (που καταργούνται) με εγχώριους φόρους, με την προϋπόθεση ότι οι φόροι αυτοί εφαρμόζονται επίσης και στα εγχώρια προϊόντα. Άρθρο 17 της Συμφωνίας 'Αθηνών.

3. Άρθρο 72 της Συμφωνίας 'Αθηνών.

4. General Secretariat of the Council of the European Communities, *Twenty-second Review of the Council's Work*, p. 91.

5. Είδη των οποίων ή δασμολογική προστασία έληξε περιλαμβάνουν λαχανικά, όσπρια, φρούτα (νατά, ξερά), ψάρια, καπνό κ.ά., ενώ ή δεύτερη υποομάδα περιλαμβάνει ζάχα, γαλακτοκομικά προϊόντα, κρέας, λίπη, σιτηρά, ρύζι, ζάχαρη, καφέ, μούστο, κρασί κ.ά.

ζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1962 τὴν ἐναρμόνιση τῆς πολιτικῆς της μὲ τὴν κοινοτικὴ γιὰ τὰ σιτηρά, πολερικὰ, χοιρινὰ κρέας, φρούτα καὶ λαχανικὰ, ἀλλὰ ἡ προσπάθεια ἀνιμετώπισης ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια, ὅταν καὶ ἡ Ἑλλάδα μὲ τὴ σειρά της ζήτησε τὴ συμβολὴ τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς γιὰ τὴ χρηματοδότηση τῶν ἀγορῶν συγκεντρώσεως τῶν προαναφερθέντων προϊόντων—μὰ καὶ οἱ ἑλληνικὲς τιμὲς ἦταν κατὰ κανόνα χαμηλότερες τῶν ἀντίστοιχων κοινοτικῶν—καὶ ἡ ΕΟΚ ἀρνήθηκε. Τὸ θέμα εἶχε παραπεμφθῇ στὸ Συμβούλιο Συνδέσεως, ὅπου καὶ παρέμεινε ἄλυτο μέχρις ὅτου ἡ κήρυξη τῆς δικτατορίας τερμάτισε μεταξὺ ἄλλων καὶ αὐτὲς τὶς διαπραγματεύσεις. Ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς διαφόρους θεσμοὺς τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως, πὺν λειτουργοῦσε ἀπρόσκοπτα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπαιτίας, ἦταν τὸ χρονοδιάγραμμα γιὰ τὴ δημιουργία τελωνειακῆς ἐνώσεως, μὲ ἀποτελεσμα νὰ σημειωθῇ σημαντικὴ πρόοδος, ὅπως εἶδαμε μὲ τὸ δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸ τῶν 2/3 σχεδὸν τῶν ἐλληνικῶν εἰσαγωγῶν.

Ἀπὸ κάθε ἄλλῃ πλευρᾷ ὅμως ἡ σύνδεσή μας μὲ τὴν ΕΟΚ δὲν ἀπέδωσε τὰ ἀναμενόμενα. Τουναντίον δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ εἰπωθῇ πὺς δημιουργήσε ὑποχρεώσεις χωρὶς ἀντίστοιχα δικαιώματα, ἀφοῦ ἡ Ἑλλάδα ἐπρεπε νὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψη, τὴν χάραξη τῆς πολιτικῆς της, τὴν παρόμοια κοινοτικὴ πολιτικὴ καὶ στὸ βαθμὸ πὺν χρειαζόταν νὰ ὑφίσταται τὸ κόστος αὐτῆς τῆς εὐθυγράμμισης χωρὶς τὸ παραμικρὸ ἀντάλλαγμα, ἀφοῦ δὲν μπορούσε νὰ προσφύγει στὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεῖα γιὰ βοήθεια. Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρίσμα, ἐπομένως, ἡ ἐνταξίη μας στὴν ΕΟΚ πρέπει νὰ θεωρεῖται ἐπιωφελεῖς, ἀφοῦ ἐξασφαλίζει τὴν ἐλληνικὴ παρουσία στὰ διάφορα θεσμικὰ κοινοτικὰ ὄργανα καὶ ἐπιτρέπει τὴν ἄμεση προσφυγὴ στὰ κοινοτικὰ ταμεῖα. Ἡ δικτατορία ἦταν βέβαια ἕνας σημαντικὸς λόγος γιὰ τὴ διακοπὴ τῶν πιστώσεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τράπεζας Ἐπενδύσεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ΕΟΚ εἶχε «παγώσει» ἕνα ἀδιάθετο ὑπόλοιπο ἀπὸ 56 ἑκατ. δολλάρια μετὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος τὸ 1967,¹ τὸ ὁποῖο τελικὰ χορηγήθηκε στὴ χώρα μας μετὰ τὴ μεταπολίτευση κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1974. Τὰ δάνεια τῶν 125 ἑκατ. δολλαρίων ἦταν συνεπὺς ἡ μόνῃ χειροπιαστῇ βοήθεια τῆς Κοινότητος πρὸς τὴν Ἑλλάδα μέχρι σήμερα. Τὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο δὲν σημειώθηκε ἡ παραμικρὴ πρόοδος ἦταν ἡ ἐλευθερία διακίνησε ἐργατικοῦ προσωπικοῦ ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ, πὺν προβλεπόμενα νὰ πραγματοποιηθῇ μέχρι τὶς 30-11-1974.² Μερικὲς ἑκατοντάδες χιλιάδες Ἑλλήνες ἐργάζονται

σὲ χώρες τῆς ΕΟΚ (ἰδιαίτερα στὴ Δυτ. Γερμανία), καὶ ἡ ἔλλειψη ἐλευθερίας διακίνησεως τοὺς ἀποτελεῖ καθαρὴ ἀθέτηση συμβατικῶν ὑποχρεώσεων ἀπὸ πλευρᾶς τῆς Κοινότητος. Φυσικὰ τὸ πρόβλημα τῆς μεταναστεύσεως ἀποδείχτηκε γιὰ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ πὺν καυτὸ ἀπ' αὐτὸ πὺν περίμεναν, χάρις στὴν παντελὴ ἔλλειψη μεταναστευτικῆς πολιτικῆς καὶ στὴν ἐσφαλμένη ἀντίληψη πὺς οἱ Gastarbeiter (ἐπισκέπτες-ἐργάτες) θὰ ἐπέστρεφαν στὶς πατρίδες τοὺς μετὰ τὴ λήξη καὶ τὴ μὴ ἀνανέωση τῶν συμβολαίων ἐργασίας. Τώρα πὺν τὸ εὐρωπαϊκὸ οἰκονομικὸ θαῦμα, πὺν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ μετανάστες βοήθησαν νὰ πραγματοποιηθῇ, τελείωσε, οἱ μετανάστες ἀποτελοῦν αἰφνίδια ἕνα σοβαρὸ κοινωνικὸ καὶ οἰκονομικὸ πρόβλημα γιὰ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ.

Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διευκόλυνση ἐπενδύσεων στὴν Ἑλλάδα ἰδιωτικῶν κεφαλαίων τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ, παρατηροῦμε πὺς ἡ εἰσοδος αὐτῶν τῶν κεφαλαίων δὲν ὑπῆρξε διόλου θεαματικὴ καὶ πὺς θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῇ περισσότερο στὴν προνομακίη μεταχείριση τῶν κεφαλαίων αὐτῶν πὺν παρέχει τὸ ΝΔ 2687/1953 «Περὶ Ἐπενδύσεων καὶ Προστασίας Ξένων Κεφαλαίων», παρὰ στὴ Συμφωνία τῶν Ἀθηνῶν. Γιὰ τὸ ρόλο τῶν ξένων ἐπενδύσεων θὰ μιλήσουμε ἐκτενέστερα πὺν κάτω.

ἔξωτερικὸ ἐμπόριο

Ἡ ἐξέταση τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἶναι χρησιμὴ ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀνάλυση τῶν πλεονεκτημάτων πὺν ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν Κοινὴ Ἀγορά, καὶ συνεπὺς ἀρχίζουμε μ' αὐτή. Ἡ ἐπίδοση τῆς χώρας μας ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰσαγωγικὸ καὶ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο ἐμφανίζεται στὸν πίνακα 1 καὶ στὰ σχήματα 1 καὶ 2. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ σύνδεσή μας μὲ τὴν ΕΟΚ καὶ ἡ βαθμιαία κατάργηση τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν, μαζί μὲ τὴν ταχεῖα αὐξηση τῶν εἰσοδημάτων καὶ τὴ δυναμικὴ ἀνάπτυξη ὁρισμένων κλάδων τῆς οἰκονομίας, ἐπέφεραν μὰ σημαντικὴν αὐξηση τῶν ἐμπορικῶν μας συναλλαγῶν ἰδιαίτερα μὲ τὶς χώρες τῆς Κοινότητος. Ἐτσι, ἐνὸς ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς μεταβολῆς τῶν ἐξαγωγῶν μας (σὲ τρέχουσες τιμὲς) περιόδου 1951-62 ἦταν 9,2% καὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐξαγωγῶν μας περιόδου 1962-74, 20,36%, ὁ ἀντίστοιχος ρυθμὸς τῶν ἐξαγωγῶν μας πρὸς τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ γιὰ τὴν ἴδια περίοδο ἦταν ἀκόμη ταχύτερος μὲ 21,4%. Ἐπίσης ἀπὸ μέσο ἐτήσιο ρυθμὸ μεταβολῆς τῶν εἰσαγωγῶν μας 6,9% γιὰ τὴν περίοδο 1951-1962, τὸ σύνολο τῶν εἰσαγωγῶν περιόδου 1962-74 αὐξήθηκε μὲ μέσο ρυθμὸ 17,13%, ἐνὸς οἱ εἰσαγωγὲς μας ἀπὸ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ γιὰ τὴν ἴδια περίοδο εἶχαν μέση ἐτήσια αὐξηση 14,3%.³

1. Commission, *Second General Report of the Activities of the Communities*, Brussels-Luxembourg, Feb. 1968, p. 350.

2. Ἀρθρὸ 44 τῆς Συμφωνίας Ἀθηνῶν. Ἡ ἐλευθερία διακίνησε ἐργατικοῦ προσωπικοῦ στὸν ὅλο τῆς Κοινότητος, ἰσχύει μόνον γιὰ τοὺς ἔχοντες ἐθνικότητα τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ.

3. Οἱ ρυθμοὶ 21,4% καὶ 14,3% γιὰ τὴν αὐξηση τῶν ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν μας ἀπὸ τὴν ΕΟΚ ἔχουν ὑποεκτιμηθῇ ἐλαφρᾷ, γιὰτὶ δὲν συμπεριλαμβάνονται οἱ ἐξαγωγὲς πρὸς καὶ εἰσαγωγὲς ἀπὸ Δανία καὶ Ἰρλανδία τῶν χρόνων 1962 καὶ 1963.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Συνολικές ελληνικές εξαγωγές και εισαγωγές περιόδου 1951-1975, ετήσιο με ΕΟΚ* και εμπορικά ελλείμματα
Έκστ. δολάρια Τρέχουσες τιμές

1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975

Εξαγωγές																								
1. Συνολο (α)																								
102	120	113	152	183	190	220	232	204	203	223	250	290	309	327	406	495	468	554	643	662	870	1444	2030	2080
2. ΕΟΚ																								
86	113	117	140	150	170	226	244	277	336	350	458	794	1025											
% 2 προς 1																								
39	45	40	45	46	42	46	52	50	52	53	53	53	55											
Εισαγωγές																								
1. Συνολο (β)																								
399	346	239	330	382	464	524	565	567	702	714	701	803	885	1134	1223	1186	1393	1594	1958	2098	2348	3460	4385	4825
2. ΕΟΚ																								
348	388	404	479	585	638	652	753	826	976	1067	1290	1737	1865											
% 2 προς 1																								
49	55	50	54	52	52	55	54	52	50	51	55	50	50											
Εμπορικό έλλειμμα																								
1. Συνολο																								
297	226	126	178	199	274	304	333	363	499	491	451	514	576	807	817	691	925	1040	1315	1436	1478	2019	2355	2745
2. ΕΟΚ																								
262	275	287	339	435	468	426	509	549	640	717	832	943	840											
% 2 προς 1																								
53	61	56	59	54	57	62	55	53	49	50	56	48	36											
% (α) προς (β)																								
26	35	47	46	48	41	42	41	36	29	31	36	35	29	33	42	34	35	33	32	37	42	46	43	

*Μετάξύ 1961-63 η ΕΟΚ των έξι σ'όν τ'όν Ηνωμ. Βασιλεία, 1964-1974 η ΕΟΚ των ένωμ.
Πηγή: IMF: International Financial Statistics, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.
OECD: Greece, Economic Surveys, 1972 and 1975.

Ο βραδύτερος ρυθμός αύξησης των εισαγωγών μας από τις χώρες της ΕΟΚ, σε σχέση με τις συνολικές εισαγωγές, οφείλεται βασικά στη συμβολή των πετρελαιοειδών κατά τη διετία 1973-74. "Αν επομένως εξαιρέσουμε τα δύο αυτά χρόνια, τότε, για την περίοδο 1962-72, τόσο οι συνολικές εισαγωγές μας όσο και εκείνες από τις χώρες της ΕΟΚ είχαν περίπου την ίδια μέση ετήσια αύξηση με 13,14% και 12,96% αντίστοιχος. Οί χώρες της ΕΟΚ απορρόφησαν κατά μέσο όρο 48,7% των ελληνικών εξαγωγών στην περίοδο 1962-74 (52,6% για την περίοδο 1970-74) και αντιπροσωπεύονται με 51,5% στις εισαγωγές μας (μέσος όρος περιόδου 1962-74). Αυτή η εξέλιξη και ιδιαίτερα η πιό ταχύρρυθμη αύξηση των εξαγωγών σε σχέση με τις εισαγωγές, καθώς και η συμβολή των προϊόντων της δευτερογενούς παραγωγής στις εξαγωγές, που αυξήθηκε από 11,1% το 1962 σε 50,1% κατά το 1974, αποτελούν βέβαια ενθαρρυντικά στοιχεία, αλλά είναι πολύ νωρίς ακόμη για να λύσουν το χρόνιο πρόβλημα του ισοζυγίου πληρωμών.

Το πρώτο πρόβλημα είναι πώς το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου αυξάνεται ανησυχητικά τόσο στο σύνολο του όσο και στις συναλλαγές μας με την ΕΟΚ, όπως καταφαίνεται από τα σχήματα 1 και 2. Ένω ό μέσος ετήσιος ρυθμός διογκώσεως του συνολικού εμπορικού ελλείμματος στην περίοδο 1951-62 ήταν 7,26%, κατά την περίοδο 1962-75 υπερδιπλασιάστηκε φθάνοντας το 15,89%, και ο αντίστοιχος ρυθμός για τις συναλλαγές μας με την ΕΟΚ για την περίοδο 1962-1974 ήταν 10,35%. Φυσικά η δεύτερη περίοδος χαρακτηρίζεται από έντονη αναπτυξιακή οικονομική πολιτική με επακόλουθο την αύξηση των εισαγωγών κεφαλαιουχικού εξοπλισμού για επενδύσεις παγίου κεφαλαίου—τά όφελι των οποίων έχουν κατ' ανάγκη μακροχρόνιο χαρακτήρα, έντονες πληθωριστικές τάσεις και αύξηση των εισαγωγών καταναλωτικών αγαθών. Βέβαια το εμπορικό ισοζύγιο ήταν πάντα ελλειμματικό, και το γεγονός δεν θα είχε ιδιαίτερη σημασία, τουλάχιστο κάτω από όμαλές συνθήκες,¹ με την προϋπόθεση ότι οι άδηλοι πόροι θα ήταν έπαρκεις να το καλύψουν και να αφήσουν το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είτε ισοσκελισμένο είτε πλεονασματικό. Όταν όμως το τελευταίο είναι ελλειμματικό για σειρά χρόνων, όπως το ελληνικό, και επί πλέον το έλλειμμα διογκώνεται από χρόνο σε χρόνο, τότε η κατάσταση διαφέρει αφού η χώρα θα πρέπει να βασίζεται σε όλοένα μεγαλύτερο βαθμό σε έξω-

τερικές πηγές για τη μεταβίβαση κεφαλαίων προς ισοσκέλιση του ελλείμματος, πράγμα που δεν είναι πάντοτε εύκολο, γιατί: α) εξαρτάται από την κατάσταση στην οποία βρίσκεται τόσο η εγχώρια όσο και η παγκόσμια οικονομία, η τουλάχιστο οι οικονομίες των χωρών που ζητείται η βοήθεια, β) υπάρχει κάποιο τίμημα, που ανάλογα με τις ύφιστάμενες πιέσεις δυνατό να είναι υπέρογκο και ίσως απαράδεκτο και γ) δημιουργούνται όλοένα και μεγαλύτερες εξαρτήσεις από το εξωτερικό με απόρροια για το μέλλον συνέπειες όσον αφορά την άσκηση αυτόνομης οικονομικής πολιτικής. Συνεπώς η ύπαρξη ελλειμμάτων στο λογαριασμό τρεχουσών συναλλαγών καθιστά την κατεύθυνση και τη διαχείριση της οικονομίας εξαιρετικά έπισηλη, δημιουργεί προβλήματα στο θέμα της ισοτιμίας του έθνικού νομίσματος με έπιπρόσθετη αβεβαιότητα στις έξωτερικές συναλλαγές και, το σημαντικότερο, αποτελεί φραγμό στην έπανηχητική οικονομική πολιτική.

Το δεύτερο πρόβλημα είναι πώς οι άνταλλακτικοί όροι έμπορίου (barter terms of trade) της Ελλάδας για την περίοδο 1951-75 κινήθηκαν κατά τέτοιο τρόπο, που δεν προωινίζει ιδιαίτερα ενθαρρυντικά αποτελέσματα για τη μελλοντική πορεία του ελληνικού έμπορίου. Τις ένδειξεις αυτές παρέχει ο πίνακας 2, που παρουσιάζει τους άνταλλακτικούς όρους έμπορίου, που είναι χρήσιμοι για την άνάλυση των μέσων διεθνών τιμών, που άντιμετώπισε

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

	Δείκτες τιμών		Άνταλλακτικοί όροι έμπορίου 1 : 2
	Έξαγωγές (1)	Εισαγωγές (2)	
1951	50,4	54,1	93
1952	47,5	55,2	86
1953	70,8	83,1	85
1954	85,7	98,0	87
1955	94,0	98,5	95
1956	101,4	103,1	98
1957	98,8	105,3	94
1958	96,7	96,4	100
1959	88,3	95,7	92
1960	86,5	93,1	93
1961	86,9	91,5	95
1962	88,7	90,7	98
1963	101,5	90,5	112
1964	100,4	93,5	107
1965	98,2	94,7	104
1966	100,8	96,1	105
1967	98,9	95,2	104
1968	96,7	95,8	101
1969	97,5	95,9	102
1970	100,0	100,0	100
1971	99,6	103,5	96
1972	104,1	112,6	92
1973	131,7	134,2	98
1974	177,2	197,6	90
1975	232,0	232,2	83

Πηγή: IMF: International Financial Statistics, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.

1. Σε περίπτωση, λ.χ., πολέμου ή άλλης καταστάσεως ανάγκης, μιά χώρα δυνατό να έπιδοκει πολιτική αυτόρκειας σε πολλά αγαθά για να περιορίζει τις εξαρτήσεις της από το έξωτερικό, έστω κι αν αυτό σημαίνει ότι όρισμένα αγαθά παράγονται με ψηλότερο κόστος από ό,τι προσφέρονται στις διεθνείς αγορές, που δυνατό να είναι έπισημείς ή μπλοκαρισμένες.

ἡ Ἑλλάδα. Σύμφωνα μ' αὐτοὺς καὶ μὲ μικρὲς ἐξαιρέσεις, ἡ ὑποπερίοδος 1951-63 χαρακτηρίζεται ἀπὸ καλύτερευσιν στοὺς ὁροὺς ἐμπορίου, ἐνῶ ἡ ὑποπερίοδος 1963-73 διακρίνεται γιὰ χειροτέρευση.

Πρέπει πάντως νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁρισμένες μεταβολὲς στοὺς ὁροὺς ἐμπορίου πιθανὸ νὰ ὀφείλονται περισσότερο σὲ τυχαία περιστατικά παρὰ σὲ συστηματικὴ σχέση. Τὰ χρόνια ποὺ παρουσιάζουν σημαντικὲς ἀνωμαλίες εἶναι 1963, 1974 καὶ 1975. Γιὰ τὰ δύο τελευταῖα γνωρίζουμε πὼς ὁ τετραπλασιασμός τῶν τιμῶν τοῦ ἀργοῦ πετρελαίου συνέβαλε κατὰ πολὺ στὴ σημαντικὴ χειροτέρευση. Ἡ τιμὴ ἐπίσης γιὰ τὸ 1963 εἶναι σημαντικὰ διαφορετικὴ ἀπὸ τίς λοιπές καὶ δὲν εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ὅλης σειρᾶς. Ἄν λοιπὸν ἐξαιρέσουμε τὰ χρόνια αὐτά, τότε ἡ εἰκόνα στοὺς ὁροὺς ἐμπορίου μεταξὺ τῶν δύο ὑποπεριοδῶν δὲν εἶναι τόσο σημαντικὰ διαφορετικὴ ὅσο ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Ἡ σχετικὴ καλύτερευση στὴν πρώτη ὑποπερίοδο πιθανὸ νὰ ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι οἱ διεθνεῖς τιμὲς πολλῶν προϊόντων πρωτογενοῦς παραγωγῆς (primary commodities) εἶχαν παραμείνῃ σὲ χαμηλὰ ἐπίπεδα κατὰ τὴν περίοδο 1952-62. Πρέπει ἐπίσης νὰ τονισθῇ ὅτι οἱ σημαντικὲς διαρθρωτικὲς μεταβολὲς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὴν τελευταία ἐικοσιπενταετία περιπλέκουν κατὰ πολὺ τὴν ἐξέταση τῶν ἀνταλλακτικῶν ὁρῶν ἐμπορίου. Ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλες αὐτὲς τίς ἐπιφυλάξεις ἡ εἰκόνα ποὺ σχηματίζεται δὲν εἶναι ὁποσδήποτε ἐνθαρρυντικὴ.

Φυσικὰ χειροτέρευση τῶν ἀνταλλακτικῶν ὁρῶν ἐμπορίου δὲν συνοδεύεται ἀναγκαστικὰ οὐτε ἀπὸ φθίνουσες ἐξαγωγικὲς εἰσπράξεις, ἂν ὁ ὅγκος τῶν ἐξαγωγῶν αὐξάνει ἐπαρκῶς, οὐτε ἀπὸ φθίνοντα εἰσοδήματα στὸν ἐξαγωγικὸ τομέα, ἂν ὑπάρχει ἐπαρκὴς αὐξηση τῆς παραγωγικότητος αὐτοῦ τοῦ τομέα. Ἡ χειροτέρευση ὁμως τῶν ἀνταλλακτικῶν ὁρῶν ἐμπορίου μὴς χώρας ἀφίνει τὴ χώρα αὕτη μὲ χαμηλότερες συναλλαγματικὲς προσόδους καὶ χαμηλότερο ἐθνικὸ εἰσόδημα σὲ σύγκριση μὲ μὴ κατὰσταση στὴν ὁποία τέτοια χειροτέρευση δὲν ἔχει συμβῇ.

Ἡ ἀδυναμία τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας μέχρι σήμερα στὸν ἐξαγωγικὸ τομέα καταφαίνεται ἀπὸ τὴν τελευταία σειρά τοῦ πίνακα 1 ποὺ δίνει τὴν ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν σὰν ποσοστὸ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι φανερό πὼς μόνο στὰ τρία τελευταῖα χρόνια 1973-1975 οἱ ἐξαγωγές μας κατόρθωσαν νὰ χρηματοδοτήσουν γύρω στὸ 44% τῶν εἰσαγωγῶν καὶ νὰ φθάσουν ἔτσι τὴν ἐπίδοσιν τῆς περιόδου 1953-58. Ἡ πλήρης κατάργηση τῶν διαφόρων ποσοτικῶν περιορισμῶν καὶ τῆς δασμολογικῆς προστασίας προβλέπεται νὰ ἀφήσει τοὺς ἀνταλλακτικούς ὁροὺς ἐμπορίου ἀνεπηρέαστους (θὰ ἐξαρθῇ ἀπὸ τὸ ἂν οἱ ἑλληνικὲς εἰσαγωγὲς καὶ ἐξαγωγὲς ἐπηρεάσουν διεθνεῖς τιμὲς, καὶ αὐτὸ πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποκλείεται μὴ καὶ ὁ ὅγκος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου εἶναι ἐλάχιστος σὲ σχέση μὲ τὴν παγκόσμια

προσφορά), θὰ ἐπηρεάσει ὁμως δυσμενῶς τὸ ἐμπορικὸ ἑλλειμμα.

Ἐχοντας ἐπισκοπῆσαι μὲ συντομία τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου γιὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσι πέντε χρόνια στρεφόμεσθε τώρα στὴν ἀνάλυσιν τῶν πιθανῶν πλεονεκτημάτων ποὺ ἐλπίζεται πὼς θὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν πλήρη ἐνταξί μας στὴν κοινὴ ἀγορά.

τὰ ὀφέλη τῆς ἐντάξεως— ἡ βιομηχανία

Ὁ σταδιακὸς καὶ μακροχρόνιος δασμολογικὸς ἀφοπλισμὸς ποὺ πρόβλεπε ἡ Συμφωνία Ἀθηνῶν ὀφειλόταν βασικὰ στὸν ὑπανάπτυκτο χαρακτῆρα τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας σὲ σχέση μὲ τίς προηγμένες οἰκονομίες τῆς ΕΟΚ. Ὁ ἴδιος λόγος ἀποτελέσσει καὶ τὴ βάση τῆς ἐπιχειρηματολογίας τῶν ἐπικριτῶν πρώτα τῆς συμφωνίας συνδέσεως καὶ πρόσφατα τῶν ἐνεργειῶν γιὰ τὴν ἐνταξί τῆς Ἑλλάδας σὰν πλήρους μέλους τῆς Κοινότητος.¹ Σὲ γενικὲς γραμμὲς εἶναι παραδεκτὸ πὼς συνένωση μὴς ὑπανάπτυκτης ἢ ἔστω ἀναπτυσσόμενης οἰκονομίας μὲ προηγμένα βιομηχανικὰ ἔθνη γιὰ τὴ δημιουργία μὴς κοινῆς ἀγορᾶς, ἐνῶ προσφέρει σημαντικὰ πλεονεκτήματα στὰ τελευταῖα, εἶναι ἐπιζήμια στὶς πρώτες. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο στηρίζεται στὸ γεγονός ὅτι ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότητα (καὶ ἐννοοῦμε ἐδῶ τὴν ὑπαρξὴ βιομηχανικῶν πόλων) τείνει νὰ συγκεντρώνεται σὲ περιοχὲς ποὺ εἶναι προικισμένες μὲ κατάλληλους καὶ ἄφθονους παραγωγικούς συντελεστὲς καὶ πολὺν ἀνθρώπινον πόρον. Ἐνῶ ἡ Κοινὴ Ἀγορά μὲ τὴν κατάργηση τῶν δασμῶν καὶ τὴν ἐπαύξηση τῆς ἀγορᾶς προσφέρει στὶς συμμετέχουσες χώρες τὴ δυνατότητα αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ὀφέλους, λόγω τῆς καλύτερης ἀξιοποιήσεως τῶν οἰκονομικῶν μεγάλων κλίμακας, μόνο ἐκεῖνες οἱ χώρες ποὺ ἔχουν τοὺς κατάλληλους παραγωγικούς συντελεστὲς εἶναι σὲ θέση νὰ ὠφεληθοῦν.

Τέτοιοι παραγωγικοὶ συντελεστὲς εἶναι τὸ εἰδικευμένον ἐργατικὸ προσωπικόν, τὸ κεφάλαιον, σύγχρονη τεχνολογία καὶ μέθοδοι ὁργανώσεως, δραστήρια διοίκηση ἐτοιμὴ ν' ἀναλάβει ἐπιχειρηματικούς κινδύνους κ.ἀ. Ὅταν οἱ συντελεστὲς αὗτοι συμπληρῶνται μάλιστα καὶ μὲ σχετικὰ ἄφθονες πρῶτες ὕλες καὶ ἐξωτερικὲς οἰκονομίες, ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ μὴς ὁργανωμένης καὶ προοδευτικῆς δημόσιας διοικήσεως, ὑπηρεσιῶν διαφημίσεως καὶ ἀναλύσεως ἀγορῶν (marketing)—ιδιαιτέρως τῶν ξένων ἀγορῶν—ὁργανομένου δικτύου ἐπικοινωνιῶν, μεταφορῶν, ἀποθηκεύσεως, σχολῶν ἐπαγγελματικῆς κατάρτισης κ.ἀ., τότε ἡ παραγωγικότητά

1. Αὐτὸ εἶναι τὸ κύριον θέμα τοῦ βιβλίου τοῦ Καθηγητῆ Σ. Τριάντη, ποὺ ἀναφέραμε πρὶν πάντων, καὶ τὸ ἴδιον ἐπιχείρημα χρησιμοποιοῦται ἀπὸ τὸν πρόεδρο τοῦ ΠΑΣΟΚ Καθηγητῆ Α. Παπανδρέου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Εἰσοδηματικές ἐλαστικότητες ζήτησεως

Προϊόντα	Βέλγιο Λουξεμβούργο	Γαλλία	Δυτ. Γερμανία	Δανία	Ἡν. Βασιλεῖο	Ἰρλανδία	Ἰταλία	Ὀλλανδία	Λοιπὴ Δυτικὴ Εὐρώπη	ΕΕΣΔ καὶ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη	Ἑλλάδα
Λαχανικά	0,40	0,30	0,20	0,50	0,30	0,30	0,30	0,30	0,51	0,40	0,20
Φρούτα	0,48	0,50	0,54	0,68	0,51	0,94	0,64	0,54	0,74	0,72	0,31
Ἑσπεριδοειδῆ	0,50	0,50	0,80	0,71	0,63	0,83	0,70	0,61	0,69	0,92	0,32
Πορτοκάλια - Μανταρίνια	0,50	0,50	0,80	0,70	0,60	0,80	0,70	0,60	0,74	0,93	0,40
Λεμόνια	0,50	0,50	0,80	0,50	0,50	0,70	0,70	0,80	0,39	0,89	0,10
Τυρί	0,60	0,30	0,50	0,30	0,20	0,50	0,50	0,20	0,35	0,56	0,30
Κρασί	1,30	0,10	1,20	1,70	1,80	2,00	0,10	1,70	0,48	0,90	0,50

Πηγή: Agricultural Commodity Projections 1970-1980, FAO 1971, Rome.

τους τείνει νὰ αὐξάνεται καὶ μαζί καὶ τὸ ὄφελος.¹ Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ βασικὸς λόγος γιὰ τὴν παρατηρούμενη ἀσυμμετρία στὸ βαθμὸ ἐξελίξεως τῶν οἰκονομῶν τῶν διαφόρων χωρῶν-μελῶν τῆς ΕΟΚ στὰ χρόνια ποὺ διέρρευσαν ἀπὸ τὴ σύστασή της μέχρι σήμερα. Οἱ παραγωγικοὶ αὐτοὶ συντελεστὲς βρίσκονται ἀνυχθῶς σὲ περιορισμένη προσφορά στὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἐπομένως σὲ θέση νὰ ἐπωφεληθῇ σημαντικὰ ἀπὸ τὴ διανοίξη μιᾶς πολυάνθραξης ἀγορᾶς 258 ἑκατ., καὶ θὰ πρέπει νὰ περιοριστῇ στὰ λίγα ἑκείνα προϊόντα στὰ ὁποῖα συγκριτικὰ πλεονεκτεῖ. Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ προϊόντα εἶναι πολλὸ πιθανὸ νὰ εἶναι ἀγροτικά παρά βιομηχανικά, μὲ μιὰ σημαντικὴ ἐπίσης συμμετοχὴ πρώτων ὕλων τῶν ὁποίων ἡ ζήτηση εἶναι σχετικὰ ἀνελαστική. Τουλᾶνιστο γιὰ μιὰ σειρά ἀπὸ ἀγροτικά προϊόντα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἄμεσα, μελέτες τοῦ FAO καὶ τοῦ ΟΟΣΑ ἔχουν δεῖξει πὼς τόσο ἡ εἰσοδηματικὴ ὅσο καὶ ἡ σύνθετη ἐλαστικότητά τους ζήτησεως² εἶναι χαμηλὴ (μικρότερη τῆς μονάδας) στὶς διάφορες χῶρες τῆς Κοινότητος, ὅπως καταφαίνεται καὶ στὸν πίνακα 3. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι οἱ προοπτικὲς αὐξήσεως τῶν πωλήσεων τῶν προϊόντων αὐτῶν, εἴτε λόγῳ μαιώσεως τῆς τιμῆς τους—δταν οἱ τελευταῖοι δασμολογικοὶ φραγμοὶ ἀποσυρθοῦν—εἴτε λόγῳ αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων στὶς χῶρες αὐτές, νὰ εἶναι περιορισμένες. Ἐκτὸς αὐτοῦ, ὑπάρχει τάση γιὰ δραστηκὲς περικοπὲς στὴν παραγωγὴ πολ-

λῶν γεωργικῶν προϊόντων γιὰ νὰ ἀποφεύγονται ὑπερπροσφορὲς καὶ κατ' ἐπέκτασιν διογκωμένες ἀπαιτήσεις τῶν ἀγροτῶν τῆς ΕΟΚ ἀπὸ τὸ Κοινὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο. Αὐτὸ ὅμως προσκρούει στὴ γενικότερη ἀγροτικὴ πολιτικὴ τῆς Κοινότητος, ὅπως θὰ δοῦμε πῶς κατω. Γιὰ ὁρισμένα προϊόντα μας, μὲ σχετικὰ ψηλὲς εἰσοδηματικὲς ἐλαστικότητες, ὑπάρχει βέβαια ἡ ἐλπίδα περαιτέρω διαισδύσεως σὲ ἀγορὲς τόσο τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητος ὅσο καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ εὐκαιρίες ὑπάρχουν, δὲν σημαίνει ὅτι μποροῦν καὶ νὰ ἀξιοποιηθοῦν. Θὰ ἐπιστρέψουμε στὸ σημεῖο αὐτὸ πῶς κατω. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ βιομηχανικά μας εἶδη, οἱ κλάδοι ποὺ εἶχαν τὴ μεγαλύτερη συμμετοχὴ στὶς ἐξαγωγὲς τοῦ 1975 καὶ ἔχουν σοβαρὲς ἐλπίδες διαισδύσεως σὲ ξένες ἀγορὲς, περιλάμβαναν προϊόντα πετρελαίου, νήματα καὶ ὑφαντικά, ρουχισμό καὶ ὑπόδησιν, τοιμέντα, χημικά καὶ πρώτες ὕλες, πῶς ἀνθρακικὸ μαγνήσιο, ἀκατέργαστο ἀργίλιο καὶ σιδηρονικέλιο. Ἀπὸ τοὺς νέους σχετικὰ κλάδους στὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία μόνον τὰ προϊόντα πετρελαίου (μὲ 8.065 ἑκατ. δραχ.) καὶ ἡ χημεία (μὲ 3.015 ἑκατ. δραχ.) εἶχαν σημαντικὴ παρουσία στὶς ἐξαγωγές.

Τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὴ βελτίωση τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς οἰκονομίας μας μὲ τὴ δραστηριοποίηση τοῦ ανταγωνισμοῦ ποὺ θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν ἐνταξίαν μας στὴν Κοινὴ Ἀγορά, εἶναι δύσκολο νὰ προβλεφθοῦν μὲ ἀκρίβεια. Ἐνὼ ἀναντίρρητα ὀφέλη εἶναι δυνατό νὰ προκύβουν, ἡ μέθοδος εἶναι πιθανὸ νὰ ἀποβῇ δίκαιο μαχαίρι γιὰ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία. Εἶναι γεγονός πὼς λόγῳ τοῦ μικροῦ σχετικὰ μεγέθους τῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων γίνεται σπατάλη παραγωγικῶν πόρων, ποὺ κάνει τίς ἐπιχειρηματικὲς μονάδες ἐσωτερικὰ ἀναποτελεσματικές. Συνεπὲς ἐπέκτασιν τῶν μονάδων ὥς ὅτου φθάσουν τὸ ὄριον μέ-

1. S. G. Triantis, *op. cit.*, p. 74.

2. Ἡ σύνθετη ἐλαστικότητα (composite elasticity) ζήτησεως ἀντικατοπτρίζει τὸ βαθμὸ ἀνταποκριτικότητος τῆς ζητούμενης ποσότητος σὲ μεταβολὲς ὧν τῶν παραγόντων χωρὶς διάκριση, ὅπως λ.χ. τιμῆς, εἰσοδήματος, προτιμήσεων κ.ά. Ἡ ἐννοία εἶναι χρήσιμη, ὅταν ἡ ὑπόθεσις *ceteris paribus*, ποὺ εἶναι ἀναπείρητη γιὰ τὸν ὑπολογισμό τῶν ἄλλων ἐλαστικότητων, δὲν ἰσχύει. Βλέπε OECD, *Agricultural Projections for 1975 and 1985*, Paris 1968, p. 71.

γεθός τους, πού όρίζεται σάν τό μέγεθος έκείνο πού απαιτείται γιά τήν πλήρη αξιοποίηση τών τεχνικών οικονομικών κλίμακας, συνεπάγεται βελτίωση τής κατανομής τών παραγωγικών πόρων και κατ'έπекταση μείωση τοῦ κόστους. Οί επιπτώσεις όμως τής βελτιώσεως αὐτῆς στό κόστος δέν πρέπει νά υπερβάλλονται. Μολονότι δέν υπάρχουν σχετικά στοιχεία γιά τήν ελληνική οικονομία και παραλληλισμός μέ ξένες οικονομίες δέν είναι εύκολος, ώστόσο, μέ όρισμένες επιφυλάξεις, μπορούμε νά ποῦμε πώς οί διαφορές κόστους από τή λειτουργία μιάς μικρῆς και έσωτερικά αναποτελεσματικῆς μονάδας καί μιάς πού έχει φθάσει τό άριστό μέγεθος τῆς δυνατό νά μήν είναι πολύ σημαντικές. Ὑπάρχουν διάφοροι άλλοι λόγοι πού κάνουν τή λειτουργία τών μικρῶν μονάδων οικονομικότερη. Τοῦτο παρατηρεῖται ιδιαίτερα σέ κλάδους πού χαρακτηρίζονται από σημαντικό βαθμό διαφορισμῶν προϊόντος, στοὺς ὁποίους προσάθειες επέκτασεως πιθανό νά είναι περισσότερο αποδοτικές, ἢ ή επέκταση παίρνει κάθετη μορφή.

Μιά ἄλλη, καί ἴσως σημαντικότερη, κατηγορία πλεονεκτημάτων πού είναι δυνατό νά προκύψουν ἀναφέρειται στή σχέση μεγέθους καί τεχνολογικῆς προόδου, πού προέρχεται ἀπό τήν εργασία τοῦ Schumpeter. Ἡ διαδικασία τῆς δημιουργικῆς καταστροφῆς τοῦ καπιταλισμοῦ (process of creative destruction) προϋποθέτει μιᾷ διαφορετικῇ μορφῇ ἀνταγωνισμοῦ «... ἄλλά ... δέν είναι αὐτό τό εἶδος τοῦ ἀνταγωνισμοῦ (τιμῆς) πού έχει σημασία, ἄλλά ὁ ἀνταγωνισμός ἀπό τό νέο προϊόν, τή νέα τεχνολογία, τή νέα πηγή προσφοράς, τό νέο τύπο ὀργανώσεως, ἀνταγωνισμός πού κατέχει ἕνα ἀποφασιστικό πλεονέκτημα κόστους ἢ ποιότητας καί πού χτυπᾷ ὅχι τὰ περιθώρια τοῦ κέρδους καί τῆς παραγωγῆς τῶν ὑφισταμένων ἐπιχειρήσεων ἄλλά τίς ρίζες καί τίς ἰδιες τίς ὑπάρξεις τους».¹ Γιά νά ἐπιτευχθῇ ὅμως αὕτη ἡ πρόοδος, οἱ ἐπιχειρήσεις πρέπει νά προστατευθοῦν ἀποκτώντας κάποια μονοπωλιακή δύναμη. Τό ἐπιχείρημα τοῦ Schumpeter θέτει τό δίλημμα: ὅτι ἡ προοδευτικότητα δυνατό νά είναι ἀσυμβατή πρὸς τὴν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τῆς ἀποτελεσματικότητας, πού μιλῆσαμε πρὶο πᾶνω, δηλ. οἱ ἀνταγωνιστικὲς ἀγορές πού προϋποθέτει ἡ ἀποτελεσματικότητα δυνατό νά παρεμποδίζουν τήν τεχνολογική πρόοδο.² Ἐπειδὴ, συνεπῶς, οἱ ἐλληνικὲς ἐπιχειρήσεις δέν ἔχουν φθάσει τό ἄριστο μέγεθος καί τό βαθμὸ μονοπωλιακῆς δυνάμεως πού χρειάζεται γιά μιᾷ δυναμικῇ καί ἐπιθετικῇ

παρουσία τόσο στὴν ἐγχώρια ὅσο καί στὶς ξένες ἀγορές, ἐπιβάλλεται νά ἐπεκταθοῦν. Ἐλπίζεται λοιπὸν πὸς ἡ ἄρση τῶν δασμῶν καί ἄλλων περιορισμῶν, πού συνεπάγεται ἡ ἐνταξή μας στὴν ΕΟΚ, ἀναμένεται νά ἐπενεργήσει σάν καταλύτης γιά τή δραστηριοποίηση πρὸς δημιουργία μεγαλύτερων καί ἱσχυρότερων βιομηχανικῶν μονάδων, πού θά εἶναι σέ θέση ὅχι μόνο νά ἐπιβιώσουν, ἀλλὰ καί νά ἀντιμετωπίσουν τίς ξένες ἐπιχειρήσεις σάν ἴσες πρὸς ἴσες. Μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, ἐλληνικὲς ἐπιχειρήσεις δέν ἔχουν ἐργαστήρια γιά ἔρευνα καί ἀνάπτυξη νέων προϊόντων καί μεθόδων παραγωγῆς (research and development establishments) καί βασίζονται γιά τήν παραγωγικὴ τους διαδικασία εἴτε σέ παραδοσιακὲς μεθόδους, πού δυνατό νά εἶναι ἀντιπαραγωγικὲς, εἴτε σέ σύγχρονη ξενὴ τεχνολογία, πού εἶναι ἐπίσης ἀπανηρῇ. Ἀναμφισβήτητα ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους γιά τὴν κατὰστασι αὕτη εἶναι τὸ μικρὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων πού δέν μπορεῖ νά υποστηρίξει τὴ σχετικὴ δαπάνη. Ἀν συνεπὸς ἡ δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων ὀδηγήσει ἐπίσης καί στὴν ἐγκατάστασι σχετικῶν ἐργαστηρίων καί ἀνάπτυξη «ἐγχώριας» τεχνολογίας, εἶναι ἀπόλυτα δυνατό τὰ πλεονεκτήματα πού ἀναφέρουμε στὴν ἀρχή νά εἶναι σημαντικά. Φυσικὰ ἡ Κοινὴ Ἀγορὰ δέν ἀποτελεῖ οὔτε ἀναγκαία οὔτε ἱκανὴ συνθήκη γιά τὴν ἐπιτυχία μιάς τέτοιας προσπάθειας. Κάτι τέτοιο θά ἔπρεπε νά εἶχε ἐπιχειρηθῇ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐνταξή μας ἢ ὅχι στὴν Κοινὴ Ἀγορὰ, ἀφοῦ ἀποτελεῖ μέρος τῆς δραστηριότητας τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ μέθοδος επέκτασεως, πού φαίνεται νά υἱοθετεῖται ἀπὸ τίς ἀρχές, βασίζεται σὲ συγχωνεύσεις μικρῶν καί μεσαίων ἐπιχειρήσεων. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐξαπλώσεως δέν εἶναι εὐρύτερα δοκιμασμένη στὴν Ἑλλάδα, καί δέν ὑπάρχει συνεπῶς ἡ σχετικὴ ἐμπειρία. Ὑπάρχουν βέβαια ὁρισμένα προβλήματα καί δυσκολίες σχετικὰ μέ τὴ μέθοδο αὕτη πού πιθανὸ νά περιορίσουν κατὰ πολὺ τὴ χρῆσι τῆς. Συγχωνεύσεις κι ἐξαγορές σχετίζονται μέ προσπαθειες ὀρθολογισμοῦ παραγωγῆς, δηλ. μείωση δαπανῶν ἰδιαίτερα διοικητικῶν καί ἐργασίας, συγκέντρωση τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας σὲ μεγάλα ἐργοστασιακὰ συγκροτήματα γιά τὴν αξιοποίηση τεχνικῶν οικονομῶν μεγάλων κλίμακας, καί συνηθέστατα ἀπολύσεις σημαντικοῦ μέρους τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἀκόμη λοιπὸν καί ἂν ὑπάρχουν οἱ ἀπαραίτητες διοικητικὲς ἱκανότητες ἀνάμεσα στὸν ἐλληνικὸ ἐπιχειρηματικὸ κόσμο, μερικὲς ἀπὸ τίς δυσκολίες εἶναι ἰδιαίτερα σοβαρές.³ Γιατί πὸς θά ἀντιμετωπισθῇ λ.χ. τὸ πρό-

1. J. A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Unwin, Fifth Edition, ch. 7.

2. Ἐρευνες στὴν ἀμερικανικὴ οικονομία τείνουν νά ἐνισχύουν τὴν ἄποψη πὸς γαῖδια τεχνολογικὴ πρόοδος, ἐφευρέσεις, νεωτερισμοὶ κ.ά., απαιτοῦν τὴν ὑπαρξὴ ἱσχυρῶν μονοπωλιακῶν ἢ ὀλιγοπωλιακῶν μονάδων, ἄλλα ταυτόχρονα τὸ ἰδανικὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων πού χρειάζεται γι' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴ δραστηριότητα εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ ὑφιστάμενο. Βλέπε: R. Davies, *American Industry: Structure, Conduct, Performance*, Third Edition, Prentice-Hall, 1972.

3. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀνασταλτικοὺς παράγοντες τῆς διαδικασίας συγχωνεύσεων, πού ἐξηγεῖ ἐπίσης καί τὸ μικρὸ μέγεθος τῶν ἐλληνικῶν ἐπιχειρήσεων, πιθανὸ νά εἶναι καί ἡ νοσηρία τοῦ Ἑλλῆνα ἐπενδύει-ἐπιχειρηματία νά ἐνδιαφέρεται γιά τὴν ἀπόλυτὴ ἰδιοκτησία per se τῆς συχνὰ μικρῆς οἰκονομικῆς ἐπιχειρήσεως καί νά μὴ δέχεται εὐκόλη περιορισμοὺς αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος. Ἡ λύσι ἴσως βρίσκεται στὴν

βλημα ἀπολύσεως πλεονάζοντος ἐργατικοῦ δυναμικοῦ πού πιθανό νά προκύψει ἀπό τή διαδικασία συγχωνεύσεων. Πέρα ἀπό τὸ καθαρά κοινωνικό πρόβλημα καί τὴν ἀνάγκη ἐξευρέσεως ἐναλλακτικῆς ἀπασχολήσεως, ἡ ὑφισταμένη ἐλληνικὴ ἐργατικὴ νομοθεσία προβλέπει τὴν καταβολὴ παχυλῶν ἀποζημιώσεων στοὺς ἀπολυομένους, πού φυσικά θὰ παίζει ἀποφασιστικό ρόλο σὲ κάθε περίπτωση συγχωνεύσεως. Ἄν πάλι οἱ τυχόν συγχωνεύσεις καὶ ἐξαγορὲς πάρουν τὴ μορφή συσφαιρωτικῶν ὀργανισμῶν (conglomerates), τότε οἱ μόνοι πού θὰ ὀφελῇθουν θὰ εἶναι οἱ μέτοχοι τῶν ἐξαγοράσιμων ἐπιχειρήσεων, χωρὶς ὁ νέος ὀργανισμὸς νὰ εἶναι παραγωγικότερος ἢ προοδευτικότερος ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις πού ἐξαγόρασε. Ἄν χρησιμοποιοῦνται ἀλόγιστα ἡ μέθοδος τῶν συγχωνεύσεων καὶ ἐξαγορῶν, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ προκαλέσει ἀναταραχὰς καὶ σοβαρὰς μονοπωλιακὰς καταστάσεις στὴν οἰκονομία. Ἄπο τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ βιομηχανικὴ πολιτικὴ τῆς Κοινότητος, στὸ βαθμὸ πού ὑπάρχει, ἐνθαρρύνει φανερά συγχωνεύσεις καὶ ἐξαγορὰς μεταξὺ ἐπιχειρήσεων διαφορετικῶν κρατῶν-μελῶν γιὰ εὐνοήτους λόγους, ἀλλὰ φαίνεται νὰ εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν ἀντιμονοπωλιακὴ πολιτικὴ τῆς—ἰδιαίτερα μὲ τὸ ἄρθρο 86 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης πού ρυθμίζει τὰ περὶ συγχωνεύσεων καὶ ἐξαγορῶν καὶ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀρκετὰ σαφές.¹ Ὁ κίνδυνος πού σχετίζεται μὲ τὴ μέθοδο αὐτὴ ἀφορᾷ τὴν περίπτωση ἐξαγορῶν ἐλληνικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ ὁμοειδεῖς ξένες. Ἡ ἐξαγορὰ τῆς ἐταιρίας ΠΠΣΟΕ εἶναι ἀρκετὰ σχετικὴ καὶ δὲν προβλέπεται νὰ εἶναι ἡ μοναδική.²

ἐπιμώρφωση τῶν Ἑλλήνων ἐπενδυτῶν-ἐπιχειρηματιῶν σὲ θέματα ὀργανώσεως, χρηματοδότησεως καὶ διοικήσεως συγχρόνων ἐπιχειρήσεων.

1. Τὸ ἄρθρο 86 ἀποτελεῖ περισσότερο μιὰ διακηρυχθεῖσα ἀρχὴν παρά κώδικα ἐπακριβῶν κανόνων. Ἀπαγορεύει τὴν κατάχρηση κυριαρχικῆς θέσεως μέσα στὴν Κοινότητα στὸ σημεῖο πού τέτοια κατάχρηση μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει τὸ ἐμπόριο μεταξὺ κρατῶν-μελῶν. Τὸ ἄρθρο 86 δοκιμάστηκε ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ κατὰ τῆς ἀμερικανικῆς ἐταιρίας Continental Can, ὅταν ἡ τελευταία μὴνύθηκε γιὰ κατάχρηση τῆς κυριαρχικῆς τῆς θέσεως μετὰ τὴν ἐξαγορὰ δύο ἐταιριῶν, μίας γερμανικῆς καὶ μίας ὀλλανδικῆς. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἱσχυρίστηκε πὺς οἱ ἐξαγορὲς αὐτὲς εἶχαν ἐξαλείψει ὁλοσχερῶς τὸν ἀνταγωνισμό σὲ τρεῖς ὑποομάδες τοῦ κλάδου συσκευασίας σ' ἓνα μεγάλο τμήμα τῆς Κοινότητος, καὶ ζήτησε τὴν ἀκύρωση τῆς ἐξαγορᾶς τῆς ὀλλανδικῆς ἐταιρίας. Ἡ Continental Can ὤφεισε τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Εὐρωπαϊκοῦ Δικαστηρίου δικαίωσε τὴν ἐταιρία μολοντὴ ἡ ἀπόφασιν αὐτὴ ἀπέτελεσε ὁρόσημο γιὰ τὴν Ἐπιτροπὴ ὅσον ἀφορᾷ μελλοντικὰς περιπτώσεις. Ἡ περίπτωση αὐτὴ ἀποδεικνύει ἐπίσης τὴν ἀδυναμία τῆς ἀντιμονοπωλιακῆς πολιτικῆς τῆς ΕΟΚ νὰ ἀποτελέσει ἓνα ὁρατικό καὶ ἀποτελεσματικὸ ὄργανο προστασίας τοῦ ἀνταγωνισμοῦ στὸ χῶρο τῆς Κοινότητος.

2. Συνήθως εἶναι οἱ ἀνταποδοτικὲς ἐπιχειρήσεις πού γίνονται ἀντικειμενο ἐξαγορῶν ἀπὸ ἰσχυρότερου ἀντιζήλους. Στὴν περίπτωσιν τῆς ΠΠΣΟΕ ὅμως, ἴσως ἦταν ἡ ἐπίδοσις τῆς ἐταιρίας καὶ ἡ θέση τῆς σάν μιά ἀπὸ τὶς πρωτοπόρες στὸν κλάδο πού, πού προκάλεσε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς γερμανικῆς Siemens. Πράγματι ἡ ἀποδοτικότητα τῆς ΠΠΣΟΕ γιὰ τὰ χρόνια 1971, 1972 καὶ 1973 ἦταν ἀντίστοιχα 30,6%, 41,6% καὶ

Στὸ βαθμὸ φυσικά πού αὐτὸ συμβῇ καὶ πού οἱ ἐπιχειρήσεις συνεχίσουν τὴ λειτουργία τους, ἡ ἄλλη ἀλλαγὴ ἰδιοκτητῶν εἶναι πιθανὸ νὰ μὴν ἔχει ἰδιαίτερη σημασία. Ὅρισμένες ἀλλαγὲς διοικητικῆς, ὀργανωτικῆς καὶ τεχνολογικῆς μορφῆς δυνατό νὰ ἐπιφεύρουν ἓνα μέρος τοῦ προσωπικοῦ χωρὶς αὐτὸ νὰ δημιουργεῖ σοβαρὰ προβλήματα. Ἐκεῖνο ὅμως πού προκαλεῖ ἀνησυχίας καὶ εἶναι σχεδὸν βέβαιο ὅτι θὰ δημιουργεῖται προβλήματα γενικότερης κυβερνητικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, θὰ εἶναι ἡ ὑπαρξὴ ἐνὸς σημαντικοῦ ποσοστοῦ ξένων ἐταιριῶν μέσα σὲ μιὰ ἀκόμη σχετικὰ μικρὴ καὶ ἀδύνατη ἐλληνικὴ βιομηχανικὴ βάση. Ὁ κίνδυνος βρίσκεται στὸ ὅτι ἀποφάσεις ἀναφορικὰ μὲ τὴν τιμολογιακὴ πολιτικὴ, ἐπενδύσεις, παραγωγὴ, ἐξαγωγὰς κ.ἄ. τῶν ἐταιριῶν αὐτῶν λαμβάνονται σὲ σχέση μὲ τὴν ἐπίδραση πού θὰ ἔχουν στὴ συνολικὴ ἐπίδοσις (λ.χ. κέρδη) τοῦ group, συνήθως στὰ ἐπιτελικά γραφεῖα τῆς μητρικῆς ἐταιρίας, καὶ τίποτε δὲν ἀποκλείει τὴν περίπτωση οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς νὰ βρίσκονται σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὶς ἀνάγκες καὶ ἀπαιτήσεις τῆς ἐγχώριας οἰκονομίας καὶ νὰ ἀνταγωνίζονται καὶ μὲ μέτρα κυβερνητικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἡ ὑπαρξὴ λοιπὸν μὴς ἰσχυρῆς ξένης παρουσίας στὴν ἐγχώρια οἰκονομία δυνατό νὰ συντελεεῖ στὸν ἀποπροσανατολισμὸ καὶ στὴν ἀποσταθεροποίησιν τῆς.³

Σχετικὰ μὲ τὰ πλεονεκτήματα πὺν μποροῦν νὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν καλύτερευση τῶν ὁρων ἐμπορίου, ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε πὺς, ἐνὸς εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρξει τέτοια καλύτερευση γιὰ τὶς χῶρες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς σάν σύνολο, ἡ μέχρι σήμερα ἐμπειρία μὴς δείχνει τὸ ἀντίθετο. Οἱ ἀνταλλακτικοὶ μὴς ὅροι ἐμπορίου χειροτέρευσαν κατὰ τὴν τελευταία δωδεκαετία καὶ χωρὶς αἰσθητὴ αὐξηση τῆς ζήτησεως ἑλληνικῶν προϊόντων καὶ σημαντικὴ βελτίωση τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐξαγωγικοῦ τομέα, δὲν βλέπουμε πὺς ἡ πορεία τῶν ὁρων ἐμπορίου μπορεῖ νὰ ἀντιστραφῇ πρὸς ὄφελος τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο εἶναι σημαντικό γιὰ τὸ ὅρι ἐμπορίου καθορίζουν ποιὲς χῶρες μποροῦν νὰ ὀφελῇθουν ἀπὸ τὴν αὐξηση τῆς παραγωγῆς πού θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν πλήρη κατάρτησιν τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν. Τὰ ὀφέλη τῆς κατηγορίας αὐτῆς, πάντως, σὲ σχέση μὲ ὅσα εἶπαμε πὺν πάνω, πιθανὸ νὰ μὴν εἶναι πολὺ σπουδαία.

Στρεφόμεστε τώρα στὴν ἀνάλυσιν τῶν πλεονεκτη-

30,2%, ἐπιδόσεις κατὰ πολὺ ἀνώτερες τῶν μέσων ὁρων τοῦ κλάδου, πού ἦταν γιὰ τὰ ἴδια χρόνια 19,2%, 22,6% καὶ 19,9%.

3. Δυνατὸ ἐπίσης νὰ συντελεεῖ καὶ στὴν ἀποσταθεροποίησιν καὶ ἀνατροπῇ τοῦ ἴδιου τοῦ καθεστώτος μίας χῶρας, ὅπως στὴν περίπτωσιν Χιλῆς καὶ ΠΤ. Καὶ ἐνὸς βέβαια καταστάσεις τύπου Χιλῆς δὲν εἶναι καθημερινὰ φαινόμενα, ἀλλὰς «ἐπαιβάσεις» καὶ «φωβερὲς» ἀπὸ πλευρᾶς ξένων ἐπενδυτῶν-ἐπιχειρηματιῶν καὶ κυβερνήσεων εἶναι πολὺ κοινὰ καὶ τὶς βλέπει κανεὶς ἀκόμη καὶ ἀνάμεσα στὶς βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες χῶρες τῆς Κοινότητος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Εισαγωγή κεφαλαίων ΝΔ 2687/1953
περιόδου 1953-73¹ (έκατ. δολάρια)

Χώρες	Μεταποίηση	Σύνολο
Ήνωμένες Πολιτείες	171,0	279,8
Γαλλία	194,0	194,9
Δυτική Γερμανία	33,1	38,5
Ιταλία	25,5	25,6
Ελβετία	16,6	19,8
Ολλανδία	8,5	8,7
Βρετανία	5,8	6,3
Λιχτενστάιν	2,4	2,9
Λοιπές χώρες	109,5	144,7
Σύνολο	566,4	721,2

Π η γ ή: ΕΤΒΑ.

μάτων έκεινων που ελπίζεται πως θα προέλθουν από διαρθρωτικές μεταβολές εξ αιτίας της εντάξεως. Τά όφελή αυτά δυνατό να είναι σπουδαιότερα από τα προαναφερθέντα, αλλά είναι επίσης και περισσότερο αβέβαια, αφού δεν είναι σίγουρο πως θα επέλθει ή απαραίτητη διακίνηση παραγωγικών συντελεστών, και στόν απαιτούμενο βαθμό, για να συντελέσει στη δημιουργία τους. Αναφερόμαστε εδώ στη διακίνηση παραγωγικών συντελεστών από την ιδιωτική πρωτοβουλία, και όχι από την οργάνωση με τη μορφή δανείων ή εισφορών από τα διάφορα κοινοτικά ταμεία, πράγμα που όπως θα δούμε πιο κάτω θα γίνει. Η πλήρης ένταξή μας στην Κοινή 'Αγορά δεν πρόκειται να δημιουργήσει περισσότερα πλεονεκτήματα ή κίνητρα για τους ξένους κεφαλαιούχους από τα ήδη υφιστάμενα. Τό ΝΔ 2687/1953, που ρυθμίζει τα περί 'Επενδύσεων και Προστασίας Ξένου Κεφαλαίου, χορηγεί στους ξένους επενδυτές σοβαρά προνόμια—πλήν φυσικά της ασφάλειας της επένδυσεως, επανεξαγωγής κερδών και άρχικου κεφαλαίου—με τη μορφή διαφόρων φορολογικών απαλλαγών και άλλων διευκολύνσεων που εγχώριες επιχειρήσεις δεν απολαμβάνουν κατά κανόνα. Στην είκοσαετία 1953-73, ή εισαγωγή ξένων κεφαλαίων έφθασε μόλις τα 721 έκατ. δολάρια, από τα οποία τα 566 έκατ. επενδύθηκαν στόν τομέα της μεταποίησης.² 'Ο πίνακας 4 δίνει μιá εικόνα της προελεύσεως τών κεφαλαίων τούτων, και τό πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει είναι πως ή πολιτική προσελκύσεως ξένων κεφαλαίων δεν απέδωσε σημαντικά αποτελέσματα. Τό δεύτερο σημείο είναι πως, με εξαίρεση τό αμερικάνικα κεφάλαια, τά υπόλοιπα είναι στη μεγάλη τους πλειοψηφία κοινοτικής προε-

λεύσεως, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως ή σύνδεση της 'Ελλάδας με την Κοινή 'Αγορά έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη αυτή. 'Ο αποφασιστικός παράγοντας προσελκύσεως τών κεφαλαίων τούτων ήταν μάλλον ή προνομιακή μεταχείρισή τους παρά ή βοήθεια τών κοινοτικών οργάνων.³ Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα προνομιακής μεταχείρισεως δίνεται από την επένδυση της γαλλικής εταιρίας Πεσινέ στην «'Αλουμίνιον της 'Ελλάδος Α.Ε.». Η Πεσινέ επένδυσε περίπου 165 έκατ. δολάρια και προσελκύστηκε στη χώρα μας όχι μόνο από τούς άφθονους ελληνικούς βωξίτες, αλλά και από την εξαιρετικά φθηνή τιμή παροχής ηλεκτρικής ενέργειας (κατά πολύ χαμηλότερης και από τη μειωμένη βιομηχανική ταρίφα). 'Αν ληφθή ύπ' όψη ότι ή 'Αλουμίνιον της 'Ελλάδος, ή ESSO-PAPAS και ή ΛΑΡΚΟ (ιδιαιτέρα ηλεκτροβόρες) καταναλώνουν γύρω στό 25-26% της παραγομένης ήτσια ηλεκτρικής ενέργειας, αντίλαμβάνεται κανείς τό βαθμό με τόν όποιο τό ελληνικό κοινό επιδοτεί τό κόστος τών επιχειρήσεων αυτών.

Οί ύποστηρικτές της εντάξεως ισχυρίζονται ότι ή ένταξη της 'Ελλάδας στην Κοινή 'Αγορά θα συνοδευθή από τη ροή ιδιωτικών κοινοτικών κεφαλαίων στην 'Ελλάδα. 'Αλλά δεν υπάρχουν ιδιαιτέρα ισχυροί λόγοι που να δικαιολογούν κάτι τέτοιο, και τούτο, γιατί ή ένταξη δεν πρόκειται να δημιουργήσει περισσότερες και αποδοτικότερες ευκαιρίες απασχολήσεως ξένου κεφαλαίου στην 'Ελλάδα από τις σημερινές ούτε και να επηρεάσει την έλκυστικότητα της 'Ελλάδας για τούς έξωκοινοτικούς επενδυτές, που έχουν πάντα την επιλογή έννεα ακόμη χωρών της Κοινότητας για την εγκατάσταση νέων τυχόν εταιριών.

'Όσον αφορά τη ροή ευρωπαϊκής τεχνολογίας που θα ακολουθήσει την ένταξη, πρέπει να παρατηρηθή ότι ή συνεργασία ξένου και εγχώριου κεφαλαίου και ή χρησιμοποίηση ξένης και ιδιαιτέρα ευρωπαϊκής τεχνολογίας βρίσκονται ήδη σε πλήρη άνθηση και, ενώ είναι δυνατόν αυτή ή κατάσταση να ένταθ ή μετά την ένταξη, τά αποτελέσματα μιás τέτοιας προσπάθειας δεν είναι αναγκαστικά ένδοκία για την 'Ελλάδα. 'Από την ανάλυση στοιχείων που άφορούν 3.208 επιχειρήσεις μορφής ΑΕ και ΕΠΕ, αποδεικνύεται πως 551 ελληνικές εταιρίες—συνήθως οί μεγαλύτερες στούς κλάδους τους—είχαν σάν μετόχους αντίστοιχες ξένες εταιρίες, και στόν τομέα της τεχνολογίας 94 ελληνικές εταιρίες είχαν συμφωνίες άδειών

1. Δυνατό να υπάρχουν όρισμένες μικροδιαφορές σε τά ποσά που οφείλονται στις διακυμάνσεις τών ισισμών τών διαφόρων νομισμάτων κατά τη μετατροπή τους σε δολάρια.

2. Οί ξένες εταιρίες έχουν, κατά κανόνα, άποκτηση κυριαρχική θέση στούς επί μέρους κλάδους της μεταποίησης, και τούτο με ελάχιστη σχετικά δαπάνη χάρη στό μικρό μέγεθος τών εγχώριων επιχειρήσεων.

3. Τόν 'Οκτώβριο 1966 στη διάσκεψη της μικτής κοινοβουλευτικής επιτροπής συνδέσεως 'Ελλάδας-ΕΟΚ στην Τουλούζη, έγινε μεταξύ τών άλλων δεκτή και μιá πρόταση από άφορους ιδιωτικές επενδύσεις. Η πρόταση αυτή έγινε αποδεκτή επίσης από τό Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τό Δεκέμβριο 1966. Η δικτατορία που ακολούθησε όμως ανέστειλε κάθε επίσημη, τουλάχιστο, κοινοτική πρωτοβουλία ύποβοηθήσεως ιδιωτικών επενδύσεων στην 'Ελλάδα.

(licencing agreements) γιὰ παραγωγή ξένων προϊόντων, 156 είχαν συμφωνίες γιὰ τὴ χρήση δικαιωμάτων εὑρεσιτεχνίας (royalty agreements) καὶ 47 είχαν συμφωνίες γιὰ τὴ χρησιμοποίηση ξένων μεθόδων παραγωγῆς (know-how agreements).¹ Ὅπως θὰ περίμενε κανεὶς, οἱ ἀδελφές πληρωμές γιὰ τὴ χρήση σημάτων, δικαιωμάτων εὑρεσιτεχνίας καὶ γενικότερα ξένης τεχνολογίας, ἔχουν ἀυξηθῇ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἐνῶ εἶναι συζητήσιμο κατὰ πόσο οἱ ποιοτικὲς διαφορὲς τῶν διαφορισμένων προϊόντων δικαιολογοῦν τὶς ἀρκετὰ ψηλὲς τιμὲς τῶν προϊόντων αὐτῶν, ποὺ εἶναι κατὰ κανόνα πολὺ ψηλότερες ἀπὸ τὶς τιμὲς τῶν ἰδίων ἢ ἀντίστοιχων προϊόντων ποὺ προσφέρονται ἀπὸ τὶς μητρικὲς ἐταιρίες σὲ ξένες ἀγορές. Ἡ ἔμφονη στὴν ιδέα ὅτι «κάθε ξένο καὶ καλύτερο», ποὺ γιὰ χρόνια μάλιστα καὶ μαστίζει τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, μᾶς στοιχίζει ἀκριβὰ κι ἐμποδίζει, τὸ κυριότερο, τὴν ἀνάπτυξη πρωτοβουλίας γιὰ τὴ δημιουργία καὶ προώθηση ἐγχώριας τεχνολογίας. Στὸ βαθμὸ ποὺ ἔχει ἐπιχειρηθῇ ἔρευνα στὸν τομέα αὐτὸ γιὰ τὴ βελτίωση καὶ ἐξέυρεση νέων μεθόδων παραγωγῆς, τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικά. Ἡ διαδικασία ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι διαδομένη ἀνάμεσα σὲ ἑλληνικὲς ἐπιχειρήσεις. Χρειάζεται, ἐπομένως, δραστηριοποίηση καὶ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ποὺ θὰ περιορίσει σημαντικὰ τὴν εξάρτηση ἀπὸ ξένες πηγὲς καὶ θὰ μειώσει ἐπίσης τὶς ἀδελφές πληρωμές. Ὑπάρχει ἄλλωστε τὸ κίνητρο πὼς ὅσο περισσότερον πετυχημένες ἀποβοῦν αὐτὲς οἱ προσπάθειες τόσο περισσότερες ἐλπίδες ἐξαγωγῆς αὐτῶν τῶν μεθόδων θὰ ἔχουν οἱ δημιουργοὶ τους. Φυσικά, ἀποφασιστικὸ ρόλο θὰ παίξει τὸ κόστος εὐκαιρίας τῶν παραγωγικῶν πόρων ποὺ θὰ χρειαστῇ νὰ διατεθοῦν γιὰ ἔρευνα καὶ ἀνάπτυξη ἐγχώριας τεχνολογίας. Γιὰ ὁρισμένα εἶδη δυνατό τὸ κόστος αὐτὸ τῆς τεχνολογίας νὰ ὑπερβαίνει τὴν τιμὴ ἀποκτήσεώς της ἀπὸ τοὺς ξένους, καὶ φυσικὰ θὰ συμφέρει νὰ συνεχίσουμε νὰ προμηθευόμαστε τὴν τεχνολογία αὐτὴ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Γιὰ μιὰ σειρά ὅμως ἀπὸ ἄλλα εἶδη οἱ πιθανότητες εἶναι πὼς ἡ ἐγχώρια τεχνολογία μπορεῖ νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἀποτελεσματικὴ μὲ τὴν ξένη καὶ ἰδιαίτερα ἐπιωφελεῖ γιὰ τὴν οἰκονομία.

Ἡ ἀνάληψη ποὺ ἐπιχειρήθηκε μέχρι στιγμῆς ἀφοροῦσε περισσότερο τὴ μεταποίηση γιατί τὸ μεγάλο ἔρωτηματικὸ εἶναι καὶ θὰ παραμείνει γιὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια ἡ ἱκανότητα ποὺ μεταποιητικὸς μας τομέας νὰ αὐξήσει σημαντικότερα τὴν παραγωγικότητά του καὶ νὰ συμβάλει ἀποφασιστικότερα στὴν καλύτερευση τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψη ὅτι τὰ ἑλληνικὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἀπολαμβάνουν πλήρους ἐλευθερίας εἰσόδου στὶς χώρες τῆς ΕΟΚ (τὼν ξεῖι) ἀπὸ τὸ 1968, δὲν

βλέπουμε τί περισσότερα πλεονεκτήματα μπορεῖ νὰ προσκομίσει ἡ «τυπικὴ» γιὰ τὴ βιομηχανία μας ἔνταξη, ποὺ δὲν ὑπάρχουν τώρα. Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία εἶναι οὐσιαστικὰ ἐνταγμένη στὴν ΕΟΚ ἀπὸ τὸ 1968 καὶ ἀπολαμβάνει ὅλα τὰ ὑποτιθέμενα ὀφέλη μιᾶς πολυάνθρωπης ξένης ἀγορᾶς καὶ τῆς προστασίας—μειωμένης φυσικά—τῶν δασμῶν στὴν ἐγχώρια. Χωρὶς νὰ παραβλέπεται ἡ πρόοδος τῆς μεταποιησεως ποὺ ἐπιτελέσθηκε στὰ χρόνια ποὺ μεσολάβησαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς συνδέσεως τῆς χώρας μας μὲ τὴν Κοινότητα, ὥστόσο μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ἀνεπαρκὴς τόσο γιὰ τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας, ὅσο καὶ γιὰ τὴ δοκιμασία ποὺ τὴν ἀναμένει, ὅταν τὰ τελευταῖα τεῖχη προστασίας ποὺ τὴν περιβάλλουν παραμερισθοῦν. Στὶς σύγχρονες βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες οἰκονομίες, ὅπως ἐπίσης καὶ στὶς ἀναπτυσσόμενες, ὁ μεταποιητικὸς τομέας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀναμένεται νὰ σημειώνει ταχύτερους αὐξητικὸς ρυθμοὺς τῆς παραγωγικότητος, καὶ οἱ ρυθμοὶ τῶν ἀναπτυσσόμενων οἰκονομιῶν, *ceteris paribus*, νὰ εἶναι ταχύτεροι τῶν ἀντίστοιχων τῶν ἀναπτυγμένων, γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἡ βιομηχανικὴ βάση τῶν πρώτων εἶναι σχετικὰ μικρὴ. Τὸ γεγονός λοιπὸν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία δὲν μπόρεσε νὰ ἀξιοποιηθεῖ ἀποτελεσματικότερα, στὰ χρόνια ποὺ πέρασαν, τὶς εὐκαιρίας διεισδύσεως ἐντὶς ἀγορὲς ψηλῶν εἰσοδημάτων τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητος, ὀφείλεται πιθανότατα στὴν ἑλλειψη ἐνὸς ἢ περισσοτέρων συντελεστῶν ποὺ ἀναφέραμε πρὶν πάνω, ἢ προσφορά τῶν ὁποίων δὲν πρόκειται νὰ μεταβληθῇ σημαντικὰ μὲ τὴ πλήρη ἔνταξή μας στὴν Κοινὴ Ἀγορά.

Ἀντίθετα ὑπάρχουν σοβαροὶ λόγοι ἀνησυχίας γιὰ τὴν τύχη πολλῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ θὰ βρεθοῦν ἀντιμέτωπες στὸν ξένο ἀνταγωνισμό, ἀπροστάτευτες ἀπὸ τοὺς δασμοὺς καὶ ἀπογυμνωμένες ἀπὸ διάφορες ἄλλες ἐνισχύσεις. Οἱ ἑλληνικὲς ἐξαγωγὲς ἐπιδοτοῦνται, κατὰ κανόνα, μέσῳ ἐπιστροφῶν ἐπιτοκίου, ποὺ κυμαίνονται γύρω στὸ 6% τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν καὶ ποὺ ἐπιβαρύνουν τὸν προϋπολογισμό μὲ 3,5 δισεκατ. δραχμῆς τὸ χρόνο. Οἱ ἐξαγωγὲς ἀπολαμβάνουν ἐπίσης ὁρισμένους φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν ποὺ αὐξάνουν τὴν ἐνίσχυση γύρω στὸ 17% τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν.² Οἱ ἄμεσες αὐτὲς ἐξαγωγικὲς ἐπιδοτήσεις ἀποτέλουν ἀνάθεμα γιὰ τὴν ΕΟΚ, καὶ φυσικὰ ἡ θὰ πρέπει νὰ ἐκλείψουν ἐντελῶς (σύμφωνα τουλάχιστον μὲ τὶς ἀρχὲς τῆς ΕΟΚ) ἢ νὰ περιοριστοῦν καὶ ἀντικατασταθοῦν μὲ διαφορετικῆς μορφῆς βοήθεια (λ.χ. περιφερειακῇ). Οἱ ἑλληνικὲς ἀρχὲς ἀσχολοῦνται μάλιστα ἀπὸ τὸν καιρὸ μὲ τὸ θέμα τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ συστήματος ἐξαγωγικῶν ἐνισχύσεων. Δεδομένης τῆς σημασίας αὐτῶν τῶν κινήτρων, εἴμαστε κάπως διστακτικοὶ νὰ συμμεριστοῦμε τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὴν αἰσιοδοξία τῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρηματιῶν-ἐξαγωγέων

1. ICAP 1975, *Οἰκονομικὸς Ὁδηγὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἑταίρειων*.

2. *The Economist*, Vol. 260, No 6937, 14/8/1976, p. 62.

όσον άφορά τις εύκαιρίες που ή πλήρης ένταξη θα δώσει στην ελληνική βιομηχανία.

Δέν κάνουνε έδω έκκληση γιά προστασία ανταποδοτικών μονάδων. Τέτοιες μονάδες που αποτελούν βάρος γιά την οικονομία μπορούν εύκολα νά εκλείψουν με διαφορετικά μέτρα τονώσεως του ανταγωνισμού παρά με την όλοσχερή κατάργηση της δασμολογικής προστασίας. Καί τέτοια μέτρα χρειάζονται τό ταχύτερο δυνατό, ώστε διάφορες άγορές νά συνηθίσουν στην ιδέα. Συζητάμε γιά την προστασία εκείνων τών σχετικά μικρών και αδύνατων, αλλά προοδευτικών μονάδων, που δέν έχουν ακόμη άνδρωθί, αλλά έχουν τις δυνατότητες νά τό κάνουν μέσα σέ ένα πλαίσιο σχετικής δασμολογικής προστασίας από ξένα γιγάντια συγκροτήματα. Τό έπιχείρημα της προστασίας της «νηπιακής βιομηχανίας» είναι πανίσχυρο γιά αναπτυσσόμενες οικονομίες—όχι μόνο από άστυηρά οικονομικούς λόγους—και μακροπρόθεσμα είναι σημαντικότερο από την άριστη κατανομή τών παραγωγικών συντελεστών. "Ας μη ξεχνάμε πώς όλες οι χώρες της ΕΟΚ (με την εξαίρεση του 'Ην. Βασιλείου) χρησιμοποίησαν τη δασμολογική προστασία σάν όπλο γιά τη βιομηχανική τους ανάπτυξη. Τό ίδιο ίσχυει και γιά άλλες βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες, όπως ή 'Ιαπωνία, 'Ην. Πολιτείες κ.ά. 'Η προστασία δέν είναι βρώμικη λέξη. Γιά αναπτυσσόμενες οικονομίες μάλιστα σάν την ελληνική ίσως αποτελεί τό μοναδικό δρόμο έπιτυχίας. Μετατρέποντας κάτωσ μιá σχετική μεταφορά μπορούμε νά ποίμε πώς υπάρχουν δύο τρόποι γιά νά μάθει ένα νήπιο νά κολυμπά. 'Ο ένας είναι νά ριχτεί άμέσως στά βαθιά νερά με την έλπιδα πώς τό αίσθημα της αυτοστηρίξεως θά λειτουργήσει αποτελεσματικά. 'Ο άλλος είναι ή προοδευτική καθοδήγηση από έμπειρο εκπαιδευτή. Εύχόμαστε, όφου προτιμήθηκε ό πρώτος τρόπος, ή βιομηχανία μας νά κατορθώσει νά επιπλεύσει.

γεωργία και κοινή άγροτική πολιτική

'Ο άγροτικός μας τομέας είναι έκείνος που παρουσιάζει τις περισσότερες δυσκολίες άναφορικά με την ένταξη μας στην ΕΟΚ, αλλά ταυτόχρονα προσφέρει, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, και τις καλύτερες εύκαιρίες άντλήσεως πλεονεκτημάτων. 'Η ελληνική γεωργία είναι πολύ καθυστερημένη σέ σχέση με τις γεωργίες τών χωρών-μελών της Κοινότητας. Συγκεκριμένα, ενώ τό ποσοστό του άπασχολούμενου άγροτικού μας πληθυσμού είναι 34,1% του συνολικού ένεργου πληθυσμού της χώρας, ή συμβολή του άγροτικού τομέα στο ΑΕΠ είναι μόλις 14,8%. Τά αντίστοιχα μεγέθη γιά την ΕΟΚ τών έννέα είναι 8,9% και 5,2%.¹ Άμεση συνέπεια αύτου είναι ότι

ή παραγωγικότητα της ελληνικής γεωργίας είναι άρκετά χαμηλή σέ σχέση με τη μέση κοινοτική γιά τό 1973, λ.χ., τό κατά κεφαλήν προϊόν γιά τόν 'Ελληνα άγρότη ήταν 1.375 δολάρια, ενώ γιά την ΕΟΚ έφθανε τα 3.200 δολάρια.²

Τί έλπίδες λοιπόν μπορεί νά έχει ή ελληνική γεωργία μετά την ένταξη της 'Ελλάδας στην ΕΟΚ; Γενικά οι προοπτικές εμφανίζονται άρκετά εύνοϊκές και όπωσδήποτε εύνοϊκότερες από τις προοπτικές της βιομηχανίας μας. Υπάρχουν φυσικά σοβαρές έπιφυλάξεις που άφορούν τόσο διαρθρωτικές αλλαγές στη γεωργία μας και την ικανότητα του άγροτικού μας τομέα νά άντισταθί στόν κοινοτικό ανταγωνισμό, όσο και στά προϊόντα τρίτων χωρών με τις όποιες ή ΕΟΚ έχει ειδικές συμφωνίες, όπως μεσογειακών χωρών ή της Συμφωνίας του Lomé που όποχρώνει την Κοινότητα νά άπορροφά όρισμένα γεωργικά προϊόντα χωρών της 'Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού, και οι όποιες θά δεσμεύσουν και την 'Ελλάδα. "Αν όμως κατορθώσουμε νά άξιοποιήσουμε την προβλεπόμενη άγροτική βοήθεια, τότε τό πρόβλημα μπορεί νά ξεπεραστή. Τά ελληνικά άγροτικά προϊόντα θά άπολαμβάνουν πλήρους έλευθερίας διακινήσεως στις άγορές της Κοινότητας και δέν θά έπιβαρύνονται με αντισταθμιστικές εισφορές, όπως γίνεται μέχρι σήμερα. Τά μεγαλύτερα όμως όφελη πρόκειται νά προκύψουν από τη λειτουργία της Κοινής 'Αγροτικής Πολιτικής που άξίζει τόν κόπο νά την περιγράψουμε σύντομα. 'Η ΚΑΠ παίζει σημαντικό ρόλο στην Κοινότητα και γύρω στο 70% του κοινοτικού προϋπολογισμού διατίθεται γι' αύτή. Φυσικά ό προϋπολογισμός αύτου άντιπροσωπεύει ένα έλάχιστο ποσοστό του συνολικού ΑΕΠ τών έννέα (ό προϋπολογισμός του 1977 φθάνει τα 9.260 έκατ. λογιστικές μονάδες και άποτελεί τό 0,62% του ΑΕΠ της ΕΟΚ τών έννέα*). Οι άντικειμενικοί σκοποί της ΚΑΠ, σύμφωνα με τό άρθρο 39 της Συνθήκης της Ρώμης, περιλαμβάνουν την αύξηση της άγροτικής παραγωγικότητας, τη σταθεροποίηση τών άγορών, την έξασφάλιση τακτικών προμηθειών και προσιτών τιμών γιά τους καταναλωτές, καθώς έπίσης και τη διασφάλιση ένδός ικανοποιητικού βιοτικού επιπέδου γιά τόν άγροτικό πληθυσμό. 'Η ΚΑΠ στηρίζεται σέ κοινές τιμές άσφαλείας, που όρίζονται κάθε χρόνο από τό Συμβούλιο 'Υπουργών σέ τέτοια επίπεδα, που έπιτρέπουν στούς άγρότες την πραγματοποίηση ικανοποιητικών εισοδημάτων. "Αν οι τιμές πέφτουν κάτω μιās παρεμβατικής τιμής, τότε ή Κοινότητα μέσω του Τμήματος 'Εγγυήσεων του 'Αγροτικού Ταμείου παρεμβαίνει, αγοράζει τό πλεόνασμα και διατηρεί τις τιμές στα προκαθορισμένα επίπεδα. 'Επίσης ή ΕΟΚ στην

1. Βλέπε: Eurostat, *Basic Statistics of the Community, 1975-76*, 'Υπουργείο Συντονισμού και Προγραμματισμού. Προσωρινοί Λογαριασμοί της 'Ελλάδας, Έτους 1973.

2. Ε. Ζολώτας, *op. cit.*

3. European Communities Commission, *Background Note, 20-7-76*.

προσπάθειά της νὰ προστατεύσει τὶς κοινοτικές τιμές, ὅταν οἱ διεθνείς τιμές εἶναι χαμηλότερες, ἐπιβάλλει μεταβαλλόμενες ἀντισταθμιστικές εἰσφορές στὶς εἰσαγωγές ἀγροτικῶν προϊόντων ἀπὸ ἐξωκοινοτικές χώρες καὶ χορηγεῖ ἐξαγωγικές ἐπιδοτήσεις ἔτσι, ὥστε κοινοτικά προϊόντα νὰ μποροῦν νὰ εἰσέρχονται σὲ διεθνείς ἀγορές. Βλέπουμε δηλαδὴ πὼς ἡ κοινοτικὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ στηρίζεται σὲ ἐντελὼς ἀντίθετες ἀρχές ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς. Ἐνα ἀπὸ τὰ πρακτικὰ προβλήματα ἐφαρμογῆς τῆς ΚΑΠ εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ κίνητρο γιὰ τὴ δημιουργία πλεονασμάτων, ἀφοῦ οἱ κοινοτικές τιμές εἶναι κατὰ κανόνα ἀνώτερες τῶν διεθνῶν. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ μᾶς εἶναι φυσικὰ γνῶριμο ἀπὸ τὴ δική μας ἐμπειρία μὲ τὶς ἀγροτικές ἐπιδοτήσεις. Γενικά ἡ κρατικὴ παρέμβαση στὸν καθορισμὸ τιμῶν ἀσφαλείας ἀναγνωρίζεται πὼς προκαλεῖ ἀνωμαλίες στὴ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τιμῶν, καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς παρεμβάσεως (τιμές ἀσφαλείας) εἶναι ἰδιαίτερα ἀναποτελεσματικός μὲ τὴ διαστροφὴ τιμῶν καὶ τὴ σπατάλη πόρων ποὺ συνεπάγεται γιὰ τὴν οἰκονομία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ ὑπαρξὴ ἐνὸς σημαντικοῦ ἀγροτικοῦ τομέα στὴ Κοινότητα—περίπου τὸ 20% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ τῆς κατὰ τὸ 1958—σημαίνει πὼς μιὰ διαδικασία οἰκονομικῆς καὶ στὸ μέλλον πολιτικῆς ἐνοποιήσεως, σὰν τὴν προβλεπόμενη ἀπὸ τὴν ΕΟΚ, δὲν θὰ εἶχε ἐλπίδες ἐπιτυχίας ἂν ἄφηνε τὸν τομέα αὐτὸν ἀπροστάτευτο. Γεγονὸς πάντως παραμένει πὼς δὲο ἀποτελεσματικὴ ὑπῆρξε μέχρι σήμερα ἡ λειτουργία τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ὅσον ἀφορᾷ τὴ διακίνηση βιομηχανικῶν προϊόντων, τόσο ἀναποτελεσματικὴ ἦταν στὸν γεωργικὸ τομέα. Τὸ παράδοξο εἶναι πὼς στὴν περίπτωσή μας ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ ὠφεληθῇ, τουλάχιστον χειροπιαστά, ἀπὸ τὴ λειτουργία ἀκριβὸς τῆς ΚΑΠ, ἐνῶ, ὅπως εἶδαμε πρὶν πάντων, τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὸν τομέα τῆς μεταποιήσεως εἶναι ἀρκετὰ ἀβέβαια καὶ, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἡ μεταποίησή μας θὰ ὑποστῇ σημαντικὴ πίεσις ἂν ὁ γεωργικὸς μας τομέας πρόκειται νὰ φθάσει τὰ κοινοτικά επίπεδα. Οἱ ἀδυναμίες αὐτὲς τῆς ΚΑΠ ἔχουν, ὅπως θὰ περιμέναμε κανεῖς, ἀπ᾽ ἡχησης μεταξὺ τῶν σημερινῶν συνεταιρῶν μιὰ καὶ ὁρισμένες χώρες τῆς Κοινότη-
τας βρίσκουν τὸ κόστος λειτουργίας τῆς ΚΑΠ ἀρκετὰ βαρὺ καὶ θὰ ἤθελαν σημαντικές μεταβολές. Ἡ ἐντατὴ λοιπὸν μιᾶς ἀκόμη χώρας μὲ σημαντικό καὶ ἀντιπαραγωγικὸ ἀγροτικὸ τομέα, ὅπως ἡ Ἑλλάδα, χειροτερεύει τὴν κατάστασι. Ἡ πρόσθετη ἐπιβάρυνση γιὰ τὴν ΕΟΚ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ συμμετοχὴ εἶναι ὀριακὴ—γύρω στὸ 6% τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1976—ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἐμπόδισε σημαντικές ἀντιδράσεις, ἰδιαίτερα ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς χώρες ποὺ φοβοῦνται περιορισμὸ τῶν δικῶν τους ἐπιδομάτων-ἐνισχύσεων. Ὁ πίνακας 5 δείχνει τὶς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα τῶν διαφόρων μελῶν ἀπὸ τὴ λειτουργί-
α τῆς κοινῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς γιὰ τὸ 1975.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Ἀπολογισμὸς τοῦ Κοινῶ Ἀγροτικοῦ Ταμεῖου κατὰ τὸ 1975 Ἑκατ. γερμ. μάρκα

Κατέβαλαν περισσότερα ἀπ' ὅσα ἔλαβαν		Ἐλάβαν περισσότερα ἀπ' ὅσα κατέβαλαν	
— Δυτικὴ Γερμανία	2657	— Ἡνωμένο Βασίλειο	851
— Βέλγιο	510	— Δανία	813
		— Ἰρλανδία	716
— Λουξεμβούργο	8	— Ἰταλία	462
		— Γαλλία	233
		— Ὀλλανδία	101

Πηγή: Δελτίον Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων, Τόμος 28, Ἀριθ. 331, 15-4-1976.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Τμῆμα Ἑγγυήσεων, τὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο ἔχει καὶ τὸ Τμῆμα Καθοδηγήσεως ποὺ εἶναι ἐπιφορτισμένο μὲ τὴν παροχὴ βοήθειας πρὸς τὶς χώρες-μέλη γιὰ ἐκσυγχρονισμὸ καὶ ἀναδιάρθρωση τῆς γεωργίας τους καὶ αὔξησι τῆς παραγωγικότη-
τάς της. Μιὰ καὶ, ὅπως εἶδαμε, ἡ ἐλληνικὴ γεωργία εἶναι καθυστερημένη, ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ λάβει σχετικὴ βοήθεια καὶ ἀπὸ τὸ τμῆμα αὐτὸ γιὰ τὴν ἐπιτάχυνση ὁρισμένων διαρθρωτικῶν ἀλλαγῶν ποὺ ἐπιβάλλεται νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, μιὰ καὶ οἱ τιμές τῶν ἐλληνικῶν ἀγροτικῶν προϊόντων εἶναι κατὰ κανόνα χαμηλότερες τῶν κοινοτικῶν, ἐξισορροπήσῃ τους σημαίνει σημαντικὴ αὔξησι τῶν εἰσοδημάτων τῶν Ἑλλήνων γεωργῶν, καὶ τοῦτο πιθανὸν νὰ ἀποτελέσει, τουλάχιστο μεσο-
πρόθεσμα, ἀντικίνητρο γιὰ τὴ μαζικὴ ἔξοδο τοῦ πλεονάζοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὸν γεωργικὸ τομέα. Ὁ καθηγητὴς Ζολάτας¹ υπολογίζει πὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπασχολουμένων στὴν ἐλληνικὴ γεωργία εἶναι μικρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δόσαμε πρὶν πάντων (τὸ 34,1% ἀποτελεῖ ἐκτίμησι). Τοῦτο εἶναι πολλὸ πιθανὸν ἀλλὰ ἡ μεγαλύτερη μείωσις θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες, ὁ σημαντικότερος τῶν ὁποίων ἴσως εἶναι ἡ ἱκανότητα τοῦ μεταποιητικοῦ μας τομέα νὰ ἐπεκταθῇ σημαντικά. Ἄν ἀπώτερος στόχος μας εἶναι ἡ ἐξισορροπήσι τῆς διαρθρώσεως τῆς οἰκονομίας μας μὲ τὴν παρόμοια τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς ΕΟΚ, τότε θὰ πρέπει νὰ σκοπεύουμε σ' ἓνα ἀγροτικὸ τομέα ποὺ δὲν θὰ ἀπασχολεῖ πάνω ἀπὸ 350-500 χιλιάδες Ἑλληνες ἀγρό-
τες,² καὶ αὐτὸ ἴσως σὲ πρώτη φάσι μόνο. Τοῦτο σημαίνει τὴν ἐξεύρεσι ἀπὸ τοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας, καὶ ἰδιαίτερα τῆς μεταποιήσεως, μιὰ καὶ ὁ τομέας ὑπηρεσιῶν εἶναι μᾶλλον πληθωριστικός καὶ κάπως παρασιτικός, ὡς λέγαμε, 630-780

1. Ζολάτας, *op. cit.*

2. Αὐτὸ ἀντιπροσωπεύει, μὲ σημερινὰ πληθυσμικά δεδομένα, ἓνα 10-15% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, καὶ σὲ δεύτερη φάσι (ἀκόμη μιὰ εἰκοσαετία) ἴσως χρειασθῇ νὰ μειωθῇ στὸ μισὸ καὶ ἀκόμη περισσότερο.

χιλιάδων νέων ευκαιριών απασχολήσεως.¹ "Όταν αναλογιστούμε ότι οι απασχολούμενοι σήμερα στη δευτερογενή παραγωγή υπολογίζονται σε 850 χιλ., διαπιστώνουμε τὸ μέγεθος τοῦ προβλήματος πὸ ἀντιμετωπίζουμε. Οἱ απασχολούμενοι στὴ μεταποίηση, λ.χ., θὰ πρέπει σχεδὸν νὰ διπλασιαστούν. Καὶ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψη πὼς στοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοὺς δὲν συμπεριλαμβάνεται οὔτε ἡ φυσιολογικὴ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ (εἶναι ἀρκετὰ μικρὴ, 0,57% κατὰ μέσο ὄρο γιὰ τὸ 1963-1973), οὔτε, τὸ σημαντικότερο, οἱ Ἕλληνες ἐργάτες πὸ βρίσκονται στὴ Γερμανία καὶ τυχὸν θὰ ἐπέστρεφαν στὴν Ἑλλάδα. Οἱ τελευταῖοι φυσικὰ ὅσο ἀνεπιθύμητοι εἶναι στὴ Γερμανία, κάτω ἀπὸ τὶς σημερινὲς οικονομικὲς συνθήκες, τόσο ἀπαραίτητοι εἶναι γιὰ τὴν ἑλληνικὴ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη. Ἐκεῖνο πὸ δὲν γνωρίζουμε εἶναι φυσικὰ ἂν ἡ ἐπιστροφή τους εἶναι καὶ εὐπρόσδεκτη. Φυσικὰ οἱ διαρθρωτικὲς αὐτὲς ἀλλαγὲς θὰ ἀπαιτήσουν ἀρκετὸ χρόνο γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ὑποθέτουμε πὼς μιὰ εἰκοσαετία θὰ ἐπαρκέσει γιὰ τὴν πρώτη φάση μειώσεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ σὲ 10-15% τοῦ συνολικοῦ ἑνεργοῦ μας πληθυσμοῦ, συμπεραίνουμε πὼς 30-40 χιλιάδες νέες ευκαιρίες απασχολήσεως θὰ προσθένται κάθε χρόνο στὴ μεταποίηση γιὰ τὴν ἀπορρόφηση τοῦ πλεονάζοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Μιὰ καὶ ὅμως ἓνα μεγάλο τμήμα τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι μεγάλῃς σχετικὰ ἡλικίας, ἡ συνταξιοδότησή τους καὶ ἴσως ἀκόμη ἡ συνταξιοδότηση πρὶν θθάσουν τὸ νόμιμο ὄριο ἡλικίας μποροῦν νὰ ἀπαλύνουν κάπως τὴν κατάστασι. "Όταν ὅμως ληφθῇ ἐπίσης ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ σύγχρονη τεχνολογία στοὺς περισσότερους κλάδους εἶναι ἡ τείνει νὰ εἶναι περισσότερο ἐντατικὴ κεφαλαιὸν παρὰ ἐργασίας, ἡ ἐπίτευξη τῶν στόχων πὸ ἀναφέραμε πὸ πάνω γίνεται ἀκόμη δυσκολώτερη. Φυσικὰ ἂν ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ περάσει ἀπὸ τὶς ἀναπτυσσόμενες στὶς βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένους χώρες, μιὰ τέτοια διαδικασία πρέπει ἀργὰ ἢ γρήγορα νὰ ἀντιμετωπισθῇ καὶ οἱ δυσκολίες νὰ ξεπεραστοῦν. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ἡ πλήρης ἐνταξίη τῆς Ἑλλάδας στὴν ΕΟΚ εἶναι πιθανὸν νὰ ὑποβοηθηθεῖ ἢ ὄχι αὐτὴ τὴ διαδικασία. Ἡ ἀπάντησι στὸ ἐρώτημα αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον καταφατικὴ μιὰ καὶ οἱ μηχανισμοὶ τῆς Κοινότητος προβλέπουν, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, σημαντικὴ ἐνίσχυσι. Φυσικὰ ἡ Κοινὴ Ἀγορὰ εἶναι μιὰ λέσχη βιομηχανικὰ προηγμένων χωρῶν (μὲ τὴν ἐξαίρεσι ἴσως τῆς Ἱρλανδίας) καὶ, μολονότι ἓνα

μικρὸ τμήμα τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς διατίθεται γιὰ ἐνίσχυσι ὑνάπτκτων ἢ ἀναπτυσσόμενων οικονομιῶν, τὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεῖα καὶ οἱ ἐνισχύσεις πὸ χορηγοῦν δὲν ἔχουν τὴν ἔννοια ὑποβοηθήσεως οικονομικῆς ἀναπτύξεως στὸ ὅρο τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, παρὰ μόνο σὲ ὁρισμένους εἰδικὲς περιπτώσεις καὶ περιορισμένη ἔκτασι. Μὲ ἄλλα λόγια δὲν πρέπει νὰ προσβλέπουμε στὴν ἐνταξίη σάν τὴν πανάκεια πὸ θὰ λύσει τὸ ἀναπτυξιακὸ πρόβλημα τῆς οικονομίας μας. Οἱ ἐνισχύσεις πάντως πὸ προσβλέπονται εἶναι ἀρκετὰ σημαντικὲς καὶ σ' αὐτὲς πρέπει ἐπίσης νὰ προστεθῇ ἡ τεχνικὴ βοήθεια πὸ οἱ χώρες τῆς ΕΟΚ θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς προσφέρουν (ἀπὸ τὴ σχετικὴ τους, λ.χ., ἐμπειρία στὰ θέματα ἀναδασμοῦ καὶ ἀναδιάρθρωσεως τῆς γεωργίας).

Ἡ κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ χρηματοδοτεῖται, μὲσω τοῦ Ἀγροτικοῦ Ταμεῖου, ἀπὸ τὸν προϋπολογισμό τῆς ΕΟΚ, πὸ καθορίζεται κάθε χρόνο. "Όλα τὰ κράτη-μέλη συνεισφέρουν στὸν κοινοτικὸ προϋπολογισμό μὲ τὸ λεγόμενο «συστήμα ἀμέσου εισοδήματος», σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο τὰ μέλη χρηματοδοτοῦν τὴν οικονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πολιτικὴ τῆς κοινότητος ἀπὸ «ἰδίες πηγές».² Ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορὲς ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων (μεῖον 10% γιὰ τὴν κάλυψη ἐξόδων συλλογῆς), δασμοὶ ἀπὸ τὸ κοινὸ ἐξωτερικὸ δασμολόγιο ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων (μεῖον 10% γιὰ τὴν κάλυψη ἐξόδων συλλογῆς) καὶ ἓνα μέρος τοῦ φόρου προστιθέμενης ἀξίας (πὸ ἔχει ἀντικαταστήσει στὶς χώρες τῆς ΕΟΚ ὅλους τοὺς ἑμμεσους φόρους καὶ πρόκειται νὰ ἰσχύσει καὶ στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἐνταξίη), διοχετεύονται στὰ διάφορα ταμεῖα, πὸ μὲ τὴ σειρά τους χρηματοδοτοῦν τὴν κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ, περιφερειακὴ, κοινωνικὴ, βιομηχανικὴ, ἐνεργειακὴ πολιτικὴ, καθὼς καὶ τὴ βοήθεια πρὸς ἀναπτυσσόμενες χώρες καὶ τὰ διοικητικὰ ἐξοδα λειτουργίας τῆς κοινῆς ἀγορᾶς.

Ἡ περιφερειακὴ πολιτικὴ ἀποβλέπει σὲ μιὰ ἰσόρροπῃ ἀνάπτυξι τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς κοινότητος καὶ τὴ διόρθωσι τῆς τάσεως οικονομικοῦ συγκεντρωτισμοῦ σὲ ὁρισμένες περιοχές καὶ ἀποστέρησε σὲ ἄλλες, ὅπως τονίσαμε πὸ πάνω. Τὸ περιφερειακὸ ταμεῖο χρηματοδοτεῖ περισσότερο ἐκεῖνες τὶς χώρες πὸ ἀντιμετωπίζουν δὲξ περιφερειακὸ πρόβλημα, ὅπως, λ.χ., Ἰταλία καὶ Ἡν. Βασιλεῖο πὸ, μετὰξὺ τους, ἀπορροφοῦν 68% τῶν προσόδων τοῦ περιφερειακοῦ ταμεῖου. Ἡ Ἑλλάδα προ-

1. Πρέπει ἐπίσης νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ μετακίνησι πληθυσμῶν ἀπὸ τὴ γεωργία πρὸς τὰ ἀστικά κέντρα, ἐκτός ἀπὸ τὰ προβλήματα πὸ θὰ δημιουργήσῃ στὰ τελευταῖα, πιθανὸν νὰ ἐπηρεάσει δυσμενῶς τὶς περιφέρειες αὐτὲς, ἰδιαίτερα ἂν ἡ μετακίνησι ἀποστέρησι τὶς περιοχὲς ἀπὸ ἱκανοὺς καὶ δραστήριους ἀγρότες, ἀπαραίτητους γιὰ ὅποιουδήποτε ἀναπτυξιακοῦ καὶ προοδευτικοῦ πολιτικοῦ. Τουλλάχιστον αὐτὸ μᾶς ἔχει διδάξει ἡ ἐμπειρία μας ἀπὸ τὴ μετανάστευσι.

2. Οἱ ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορὲς ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ οἱ δασμοὶ τοῦ κοινοῦ ἐξωτερικοῦ δασμολογίου ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων ἀναφέρονται σάν κοινοτικὲς εἰσοδηματικὲς πηγὲς (community's own resources), γι' αὐτὸ καὶ ἡ ΕΟΚ ἐπιστρέφει ἓνα 10% γιὰ τὴν κάλυψη ἐξόδων συλλογῆς. Πρὸς τὸ παρὸν αὐτὲς οἱ κοινοτικὲς πηγὲς καλύπτουν γύρω σὲ 60% τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ. Βλ. European Communities Commission, *Background Note, The Community Budget 1977*, 20-7-76.

βλέπεται ἐπίσης νὰ χρηματοδοτηθῇ ἀπὸ τὸ ταμεῖο αὐτὸ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν δικῶν τῆς περιφερειακῶν προβλημάτων. Βοήθεια ἐπίσης προβλέπεται καὶ ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ ταμεῖο. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς ΕΟΚ, στὴν εἰσήγησὴ τῆς πρὸς τὸ Συμβούλιο Ὑπουργῶν σχετικὰ μὲ τὴν ἐλληνικὴ αἴτηση ἐντάξεως, εἶχε ὑπολογίσει τὴν ἐπίπτωση τῆς ἐλληνικῆς συμμετοχῆς στὸν προϋπολογισμὸ τοῦ 1976 σύμφωνα μὲ τὸν ἀκόλουθο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

	Ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες ¹
<i>Εἰσπράξεις ἀπὸ ΕΟΚ</i>	
Γεωργία:	
— Προστασία Τιμῶν	220
— Βοήθεια Ἀναδιάρθρωσως	60
Κοινωνικὴ	40
Περιφερειακὴ	100
Ἑρευνα	5
Διοίκηση	20
Σύλλογὴ «ἰδίων πόρων»	8
Σύνολο	453 (1)
<i>Πληρωμὲς πρὸς ΕΟΚ</i>	
Δασμοὶ ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων	70
Ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορὲς ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων	8
Φόρος προστιθέμενης ἀξίας	73
Σύνολο	151 (2)
Καθαρὸ ὄφελος πρὸς Ἑλλάδα (1) - (2)	302

Πηγή: The Economist, Vol. 260, No 6937, 14-8-1976.

Φυσικὰ οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ εἶναι ἐνδεικτικοὶ μόνο τῶν ἐλληνικῶν ὑποχρεώσεων πρὸς καὶ δικαιωμάτων ἀπὸ τὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεῖα μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας στὰ πλαίσια τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1976. Μεταβολὲς στὸ τελευταῖο καθὼς καὶ στὸν ἀγροτικὸ μας τομέα πρόκειται νὰ ἐπηρεάσουν μελλοντικὰ τὴν εἰκόνα αὐτῇ. Ὑποθέτονας πάντως πὺς ἡ σημερινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ τῆς ΕΟΚ παραμένει σὲ γενικὲς γραμμὲς ἀμετάβλητη, ἡ Ἑλλάδα θὰ βρίσκεται σὲ πλεονασματικὴ θέση στὸ δοῦναι-λαβεῖν τῆς μὲ τὴν κοινότητα. Ἄν ὅμως ληφθῇ ὑπ' ὄψη ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ κύρια ἐλληνικὰ ἀγροτικὰ προϊόντα, ὅπως φρούτα, λαχανικά, καπνὸς καὶ κρασί, συγκαταλέγονται σ' ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν τὴ μικρότερη προστασία τιμῶν στὴν κοινότητα, ἐνῶ τὰ δημητριακὰ, γαλακτοκομικὰ καὶ κρέατα τὴ μεγαλύτερη, τὸ πλεόνασμα ποὺ

ἀναφέρθηκε πρὸ πάνω θὰ τείνει νὰ μειώνεται.² Ἡ Ἑλλάδα θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ παρουσιάξῃ ἕνα καθαρὸ ὄφελος καὶ στὸ περιφερειακὸ δοῦναι-λαβεῖν, μιά καὶ τὰ περιφερειακὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει εἶναι τὰ ἴδια ἢ καὶ ἴσως ὀξύτερα ἀπὸ αὐτὰ τῆς Ἰταλίας, Ἡν. Βασιλείου καὶ Ἰρλανδίας. Πρὶν συσταθῇ τὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως, ἡ περιφερειακὴ πολιτικὴ τῆς κοινότητος εἶχε ἐφαρμοστῇ τόσο ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινωνικὸ Ταμεῖο (ποὺ εἶχε χρηματοδοτήσει χῶρες-μέλη μέχρι 50% τῆς δαπάνης ἐπανεκπαίδευσως καὶ ἐπανατοποθετήσεως ἀνέργων, καὶ ἐνισχύσεως τῶν μισθῶν ἐργατικοῦ προσωπικοῦ κατὰ τὴ διάρκεια μετατροπῆς τῶν ἐπιχειρήσεων σὲ διαφορετικοὺς κλάδους παραγωγικῆς δραστηριότητος), ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τράπεζα Ἐπενδύσεων καὶ τὸ τμήμα καθοδηγήσεως τοῦ Ἀγροτικοῦ Ταμεῖου. Τὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως συστήθηκε τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1974, καὶ γιὰ νὰ ἐνισχυθῇ κάποια περιοχὴ, ἕνα ἢ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα κριτήρια πρέπει νὰ πληροῦνται. Ἡ περιοχὴ πρέπει νὰ ἔχει: α) ἀκαθάριστο ἐγχώριον προϊόν κατὰ κεφαλὴ μικρότερον τοῦ μέσου κοινοτικοῦ, β) μεγάλῃ ἐξάρτησιν ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς ἀπασχολήσεως, γ) μεγάλῃ ἐξάρτησιν ἐπὶ ἀπασχολήσεως σὲ φθίνουσες βιομηχανίες (20% τῆς τοπικῆς ἀπασχολήσεως νὰ βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν κατηγορίαν), δ) ἕνα συνεχὲς ψηλὸ ἐπίπεδο ἀνεργίας (ἕνα μέσο ὅρο γιὰ μερικὰ χρόνια τουλάχιστον 20% ἀνώτερον τοῦ ἐθνικοῦ μέσου ὅρου, καὶ ὁποσδήποτε ἀνώτερον τοῦ 3,5%) καὶ ε) ἕνα ψηλὸ ρυθμὸ μετακινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ (τουλάχιστον 10 στοὺς 1.000) γιὰ μιά σχετικὰ μεγάλῃ περίοδο.³ Κατὰ τὴ σύστασιν τοῦ τοῦ ταμεῖο προικοδοτήθηκε ἀπὸ τὸν προϋπολογισμὸ μὲ 300 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες γιὰ τὸ 1975 καὶ μὲ 500 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες γιὰ τὸ 1976 καὶ 1977. Τὸ ἐλληνικὸ ἐνδιαφέρον ἀναφέρεται τόσο στὰ ἀπόλυτα κονδύλια ποὺ θὰ ψηφίζονται μελλοντικὰ ὅσο καὶ στὴν ἀναλογία διαθεσέως ποὺ θὰ ὀρισθῇ. Πρὸς τὸ παρὸν τὰ ποσοστὰ εἶναι: Ἰταλία 40%, Ἡν. Βασιλεῖο 28%, Γαλλία 15%, Ἰρλανδία 6%, Γερμανία 6,4%, Ὀλλανδία 1,7%, Βέλγιο 1,5%, Δανία 1,3% καὶ Λουξεμβούργον 0,1%. Σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ΕΟΚ τοῦ πίνακα 6 καὶ τὰ διαθέσιμα τοῦ Ταμεῖου Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως γιὰ τὸ 1976 (ποὺ ἦταν 500 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες), τὸ νοητὸ ἐλληνικὸ ποσοστὸ εἶχε ὀρισθῇ σὲ 20% γιὰ τοὺς σκοποὺς τῶν ὑπολογισμῶν αὐτῶν.

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ποὺ συνάγεται ἀπὸ τὴν ἀνάλυσιν τῶν κοινοτικῶν μηχανισμῶν ποὺ ἐπιχειρήθηκε

1. Μία εὐρωπαϊκὴ λογιστικὴ μονάδα= 37,5 δραχμῆς, γιὰ τὸ 1974. Ἡ ἱσοτιμία αὕτη χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὶς κοινοτικὲς ἀρχὲς γιὰ ἐπίσμευς μετατροπῆς. Βλ. Eurostat, *op. cit.*, p. 174.

2. Στὸν κοινοτικὸ προϋπολογισμὸ τοῦ 1977, τὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα ἔχουν τὴ μερίδα τοῦ λέοντα μὲ 2.000 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς ΚΑΠ ποὺ εἶναι 5.664 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες.

3. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, *op. cit.*, p. 183.

είναι πώς ή πλήρης ένταξη στην ΕΟΚ θά 'χει ευεργετικά αποτελέσματα για την 'Ελλάδα. Τουλάλιστα αυτό είναι το συμπέρασμα του πίνακα 6. 'Εκείνο όμως που μέχρι στιγμής δεν εξετάσαμε προσεκτικά είναι μερικές από τις επιπτώσεις των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουμε. 'Όπως αναφέραμε πιο πάνω, ή ΕΟΚ 'χει εφαρμόσει το «σύστημα άμεσου εισοδήματος» για τη χρηματοδότηση του κοινοτικού προϋπολογισμού. Σύμφωνα μ' αυτό όλες οι χώρες-μέλη πρέπει να αποδίδουν στην ΕΟΚ το σύνολο των εισπράξεών τους από δασμούς και αντισταθμιστικές εισφορές, και αυτό φυσικά θά ισχύσει και για την 'Ελλάδα. 'Όταν λοιπόν αρθούν έντελώς οι δασμολογικοί φραγμοί για το εμπόριο με τις χώρες της ΕΟΚ και θεθή σέ εφαρμογή και από την 'Ελλάδα το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο της κοινότητας, οι ελληνικές εισπράξεις από δασμούς και εισφορές θά μειωθούν κατά πολύ. Και τούτο, γιατί οι ελληνικοί δασμοί είναι αρκετά ψηλότεροι από το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο της ΕΟΚ και αποτελούν ένα σημαντικό κρατικό έσοδο. Για την πενταετία 1968-1972 οι δασμοί συνέβαλαν στή κρατικά έσοδα κατά 30,1%.¹ Γνωρίζουμε πώς ή απόδοση των ελληνικών δασμών στην πενταετία 1968-1972 είναι γύρω στο 25% της αξίας των εισαγωγών και πώς ή ΕΟΚ ζητήσει—σύμφωνα με τον πίνακα 6—78 έκ.ατ. λογιστικές μονάδες που θά αντιπροσώπευαν το σύνολο των ελληνικών εισπράξεων από δασμούς και αντισταθμιστικές εισπράξεις, άν ή 'Ελλάδα μετείχε της κοινότητας κατά το 1976. Με την προϋπόθεση ότι οι εισαγωγές μας το 1976 έφθαναν άκριβώς τά ίδια επίπεδα του 1975, τά έσοδα από το ελληνικό δασμολόγιο υπολογίζονται σέ 965 έκ.ατ. λογιστικές μονάδες.² Βλέπουμε λοιπόν πώς ή άλλαγή από το ελληνικό στή κοινοτικό δασμολόγιο θά στερούσε τόν ελληνικό προϋπολογισμό από έσοδα της τάξεως σχεδόν των 900 έκ.ατ. λογιστικών μονάδων για το 1976. Αυτό φυσικά δεν πρέπει να μάς ξενίζει, γιατί είναι γνωστό πώς ή ελληνική δασμολογική προστασία είναι αρκετά ψηλή τόσο για την υποβοήθηση εγχώριας παραγωγής, όσο και γιατί αποτελεί μία σημαντική πηγή κρατικών εσόδων. Τό ποσό λοιπόν που θά χαθή απ' αυτή την πηγή θά πρέπει να εξευρεθί από άλλες, που σημαίνει πώς ή φορολογία, έμμεση ή άμεση, πρέπει να αύξηθι κατάλληλα. 'Επειδή όμως τό φορολογικό μας σύστημα είναι καταφανώς όπισθοδρομικό (οι άμεσοι φόροι συμβάλλουν 40% και οι έμμεσοι 60% στο σύνολο) και ή ένταξή μας στην κοινή αγορά θά επιβάλλει την υιοθέτηση του φόρου προστιθέ-

μενης αξίας—που δεν επιτρέπει μεγάλη ευχέρεια στή μεταβλητικότητα των φορολογικών συντελεστών—ο μόνος εύλογος τρόπος είναι ή αύξηση της άμεσης φορολογίας και ιδιαίτερα του φόρου εισοδήματος. Κάτι τέτοιο όμως απαιτεί ριζική άναμόρφωση τόσο του δημοσιονομικού μας συστήματος όσο και των φοροτεχνικών μας υπηρεσιών για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις καινούργιες τους υποχρεώσεις. 'Αναγνωρίζουμε βέβαια πώς τέτοιες μεταρρυθμίσεις είναι από πολύ καιρό εκπρόθεσμες στην 'Ελλάδα, και τούτο έντελώς ανεξάρτητα από τό θέμα της έντάξεώς μας ή όχι. Μεταρρυθμίσεις όμως χρειάζονται και σέ άλλους τομείς της δημοσίας διοικήσεως έτσι, ώστε αυτή να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις αύξημένες ανάγκες που θά επιβάλλει ή ένταξη. Οι άλλαγές όμως δεν είναι εύκολο να γίνουν, πολύ δέ λιγότερο να υιοθετηθούν από τη μία στιγμή στην άλλη. Χρειάζεται προπαντός ένα διαφορετικό πνεύμα συνεργασίας πολλή και δημοσίας διοικήσεως που δυστυχώς είναι έντελως άγνωστο στή χώρα μας. Και όφείλει τό κράτος να αποδείξει πώς οι μεταβολές αυτές δεν θά μείνουν άπλές κενολογίες. Δεν υπάρχει άμφιβολία ότι τά προβλήματα αυτά άναγνωρίζονται από πολλούς ύποστηρικτές της έντάξεως και την Κυβέρνηση. 'Αλλά ακόμη και με την προτεινόμενη από ελληνικής πλευράς πεντάχρονη περίοδο προσαρμογής, πιθανό να μίν ύπάρχει ο άπαιτούμενος χρόνος για τέτοιες μορφής μεταβολές—που προϋποθέτουν «... μία πραγματική επανάσταση στους διοικητικούς μηχανισμούς του κράτους, των Τραπεζών, των δημοσίων επιχειρήσεων, αλλά και στις οργανωτικές μεθόδους των περισσότερων ιδιωτικών μονάδων»—και εξομάλυνση των δυσκολιών προτού ή ελληνική οικονομία και οι θεσμοί της αντιμετώπισουν την πλήρη όρμη της προσκρούσεως με τους θεσμούς της Κοινότητας. Κατά τη γνώμη μας δεν είμαστε ακόμη προετοιμασμένοι για κάτι τέτοιο. 'Αναγνωρίζουμε πώς ποτέ δεν μπορούμε να ποίμε πώς θά είμαστε έντελώς έτοιμοι, και φυσικά ύπάρχει κάποια άξια στό γεγονός ότι ή έπίσπευση των ένεργειών για την ένταξη δυνατό να μάς παρακινήσει σέ έντατικότερες προσπάθειες και ίσως θυσίες προς αντιμετώπιση των καινούργιων υποχρεώσεων. 'Αλλά δυστυχώς ύπάρχουν τέτοια προβλήματα στην κοινωνία μας, όπως λ.χ. της παιδείας, που δεν λύνονται άπλως με καλή θέληση και πνεύμα θυσίας. Αιτές οι άρετές μπορούν βέβαια να έπισπεύσουν την επίτευξη των στόχων μας, αλλά δεν είναι ύποκατάστατα του χρόνου, που είναι επίσης ένας σημαντικός παράγοντας. 'Από καταβολής του σύγχρονου ελληνικού κράτους έδώ και 155 χρόνια, παραλείγαμε φοβερά την παιδεία μας και δεν επενδύσαμε άρκετά στον ανθρώπινο παράγοντα, σέ αντίθεση με τους υπόλοιπους

1. 'Υπουργείον Συντονισμού και Προγραμματισμού, 'Εθνικοί Λογαριασμοί της 'Ελλάδος 1968-1972, 'Αριθ. 22, 'Αθήναι 1973.

2. Στην πραγματικότητα για τό πρώτο έννεάμηνο του 1976 οι εισαγωγές είναι αύξημένες κατά 5,9% σέ σχέση με τό αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 1975.

εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς. Ἄν τὸ εἶχαμε κάνει, πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουμε σήμερον θὰ εἶχαν ἴσως λυθῇ ἀπὸ χρόνια. Συγκριτικὰ στοιχεῖα τοῦ ΟΟΣΑ δείχνουν πὺς ἡ Ἑλλάδα ἀνάμεσα σὲ 25 χώρες τοῦ ὀργανισμοῦ κατέχει τὴν 24^η θέση ἀπὸ πλευρᾶς δαπανῶν γιὰ τὴν παιδεία.¹ Ἐκφρασμένες σὲ ποσοστὸ ἐπὶ τοῦ ΑΕΠ, οἱ δημόσιες δαπάνες γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία ἦταν μόνο 2,2% κατὰ τὸ 1970. Μόνο ἡ Πορτογαλία μετ' 2% δαπάνησε λιγότερον ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ τὰ ἀντίστοιχα ποσοστὰ γιὰ τὴν Ἱρλανδία, Ἰταλία, Τουρκία καὶ Γιουγκοσλαβία ἦταν 4,8%, 4,3%, 2,9% καὶ 4,3% (γιὰ τὸ 1968). Κι ὅταν ἀναλογιστοῦμε πὺς τὸ ἑλληνικὸ κατὰ κεφαλὴ εἰσόδημα εἶναι ὑπερτριπλάσιο τοῦ τουρκικοῦ καὶ ὑπερδιπλάσιο τῶν γιουγκοσλαβικοῦ, ἀντιλαμβανόμεστε πὺς οἱ δαπάνες γιὰ τὴν παιδεία ἀντιπροσπεύουν μεγαλύτερον βάρος γιὰ τοὺς Τούρκους καὶ Γιουγκοσλάβους παρὰ γιὰ τοὺς Ἑλλήνους. Ὅταν μελλοντικοὶ συνεταῖροι μας στὴν ΕΟΚ—με ποσοστὰ ἀναλογισμοῦ ποὺ κυμαίνονται μεταξὺ 1-2%—δαπανοῦν κατὰ κανόνα μεταξὺ 4 καὶ 7% τοῦ ΑΕΠ τους, τί ποσοστὸ πρέπει μιὰ χώρα σὰν τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τὸ ἑνὰ τέταρτον τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀναλφάβητοι, νὰ διαθέτει γιὰ τὴν παιδεία τῆς ἔτσι, ὥστε τὸ ἐκπαιδευτικὸ καὶ ἐκπολιτιστικὸ χάσμα ἀνάμεσά μας νὰ μὴν ἐκδύνει; Τώρα ποὺ φιλοδοξοῦμε νὰ πλησιάσουμε κάπως αὐτοὺς τοὺς λαοὺς ἐκπολιτιστικά, κοινωνικά καὶ οἰκονομικά, εἶναι καιρὸς νὰ πᾶνουμε νὰ μεταχειριζόμεστε τὴν παιδεία σὰν φτωχὸ συγγενὴ στὴ μοίρασίᾳ τοῦ ἐθνικοῦ μας προϊόντος.

Γιὰ τοῦτο ἡ παιδεία μας χαλαίνει καὶ χωρὶς σύντομη ἀναδιοργάνωσιν καὶ μεταρρυθμίσεις δὲν θὰ μπορέσει νὰ προσφέρει στὴ χώρα ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται στίς νέες συνθήκες. Οἱ μεταβολές στὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα ἐπιβάλλεται νὰ ἀρχίσουν ἀπὸ τὴν κατώτερη βαθμίδα καὶ νὰ προχωρήσουν μέχρι τὶς ἀνώτατες σχολές. Στὴν ἀνώτατὴν παιδείαν ἐπιβάλλεται ἡ δημιουργία νέων σχολῶν τόσο γιὰ τὴν προετοιμασίαν νέων στελεχῶν γιὰ τὴν οἰκονομία ὅσο καὶ γιὰ τὸν περιορισμὸ τῶν ἀδύλων πληρωμῶν γιὰ σπουδὲς στὸ ἐξωτερικόν, ποὺ μᾶς κόστισαν σχεδὸν 60 ἑκατ. δολλάρια τὸ 1975. Ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς παιδείας θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνει ἕνα ἀρκετὰ μεγαλύτερον βαθμὸ ἐπιλογῆς ἀπὸ ὅτι μέχρι σήμερον, καὶ ταυτόχρονα θὰ πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ σύσταση νέων καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν ὑφισταμένων σχολῶν τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς κατευθύνσεως, οἱ ὁποῖες θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσουν τμήμα τοῦ ὅλου μας ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ θὰ εἶναι ἐπομένως κάτω ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐποπτεία καὶ χρηματοδότηση τοῦ κράτους.

Ἄλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀναδιοργάνωσης καὶ τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς παιδείας μας θὰ εἶναι ἀναγ-

καστικά μακροχρόνιου χαρακτῆρα, καὶ χρόνος εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἔχουμε διαθέσιμον αὐτὴ τὴ στιγμή στὴν Ἑλλάδα. Ὑπάρχει ὁ φόβος λοιπὸν πὺς, μετ' τὶς καλύτερες προθέσεις, τὸ πιθανότερον εἶναι νὰ βρεθοῦμε ἀνέτοιμοι ὅταν ἡ ὥρα τῆς ἐντάξεως φθάσει.

ἐπίλογος

Ἡ πιὸ πάνω ἀνάλυσις ἔδειξε ὅτι τὰ ὀφέλη τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὴν δεκαετηράχρονη λειτουργία τῆς συμφωνίας συνδέσεως μετ' τὴν ΕΟΚ ὑπῆρξαν σχεδὸν ἀσήμαντα. Ἡ μόνη χειροπιαστὴ βοήθεια ἦταν τὸ δάνειο τῶν 125 ἑκατ. δολλαρίων, ἐνῶ ἡ βαθμιαία ἐλευθεροποίηση τοῦ ἐμπορίου φαίνεται νὰ λειτουργήσει πρὸς ὄφελος τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ, καὶ εἶναι πιθανὸ πὺς τὰ καθαρὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἀρνητικά. Ἀπὸ τὴν ἄλλαν πλευρὰ καὶ μολονότι ἡ συμφωνία χαρακτηριζόταν ἀπὸ ἀσυμμετρία ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀναληφθείσας ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὑποχρεώσεις, ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε συνεπῆς πρὸς ὅλες τὶς συμβατικές τῆς ὑποχρεώσεις, πράγμα ποὺ δὲν ἰσχύει κατὰ τρόπο ἀναμφισβήτητον καὶ γιὰ τὴν ΕΟΚ. Ὁ βασικὸς λόγος γιὰ τὴν ἐπίδοσιν αὐτὴ ἦταν οἱ διαρθρωτικὲς ἀδυναμίες τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν κατὰλληλων ἐκείνων παραγωγικῶν συντελεστῶν πὺς δὲν τῆς ἐπέτρεπαν τὴν ἀξιοποίηση τῆς εὐρύτερης ἀγορᾶς. Πάντως δεδομένου τοῦ τρόπου λειτουργίας τῶν κοινοτικῶν μηχανισμῶν, τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ πλήρης ἐνταξὴ μᾶς συμφέρει περισσότερο ἀπὸ τὴ διατήρησιν τοῦ παρόντος καθεστώτος τῆς συνδέσεως εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία σωστὸν.

Οἱ ὑπάρχουσες ὁμως ἐνδείξεις δὲν πείθουν πὺς ἡ πλήρης ἐνταξὴ προβλέπεται σὰν ἡ ἀναμφισβήτητη ἐπιτυχία γιὰ τὰ ἑλληνικά συμφέροντα, ποὺ μερικὸ ἀπὸ τοὺς ὑποστηρικτὰς τῆς φαίνεται νὰ πιστεύουν. Μιὰ περισσότερο συγκρατημένη ἄποψις εἶναι πὺς ἡ ἐνταξὴ ἀποτελεῖ τὴν λιγότερον ἄσχημη ἀπὸ δύο κακὰς ἐναλλακτικὰς λύσεις, ποὺ ἴσως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπιστοῦν ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Φυσικά ὅτι ἔγινε στὸ παρελθὸν ἀνήκει πιά στὴν ἱστορία. Εἶναι ὁμως χρήσιμον νὰ γνωρίζουμε ἀκριβῶς τὶς δυνατότητές μας καὶ τί μπορούμε νὰ περιμένουμε ἀπὸ τὴν ἐνταξὴ χωρὶς νὰ παρασυρόμαστε ἀπὸ ἐνθουσιασμοὺς καὶ προκαταλήψεις.

Ἡ ἀξιολόγησις τῶν προοπτικῶν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας δείχνει ὅτι ὁ γεωγραφικὸς μας τομέας πρόκειται νὰ ὀφελῇ ἀπὸ τὴν ἐνταξὴ καὶ οἱ ἐνισχύσεις τοῦ περιφερειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ ταμείου μποροῦν ἐπίσης νὰ βοηθήσουν κάπως τὴ διαδικασία τῆς βιομηχανικῆς μας ἀναπτύξεως. Τὸ μεγάλο ἐρωτηματικὸ ὁμως παραμένει ἡ μεταποίηση. Θὰ μπορέσει, ὅπως οἱ ὑποστηρικτὰς τῆς ἐντάξεως πιστεύουν, νὰ ἀνοίξει καιροὺς γιὰ ἀγορὰς καὶ νὰ ἐπεκταίνει ὑπάρχουσες στὸν πολυάνθρωπο χώρον τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, συμβάλλοντας ἔτσι ἀποφασιστικότερα στὴν ἐξα-

γεωργική δραστηριότητα και το ισοζύγιο πληρωμών; "Η θά αντιμετώπισει ανυπέρβλητα εμπόδια μετά την κατάργηση των δασμολογικών φραγμών με απόρροια για την οικονομία συνέπειες; "Η έρευνα έδειξε ότι η ελληνική μεταποίηση είναι ουσιαστικά ένταξη στην Κοινή "Αγορά από το 1968 και απολαμβάνει δύο πλεονεκτημάτων, δηλαδή της ελευθερίας διακινήσεως στις χώρες των ξι και της προστασίας, έστω μειωμένης, στην εγχώρια αγορά. Μολονότι έχει κατορθώσει να αυξήσει τη συμμετοχή της στις εξαγωγές, πρώτα το απόλυτο ύψος δεν είναι επαρκές και δεύτερο η βάση των κύριων εξαγωγικών βιομηχανικών μας προϊόντων είναι ιδιαίτερα στενή. Κρίνοντας επίσης από το μέγεθος των εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων, διαπιστώνουμε την αδυναμία της ελληνικής μεταποίησης και ως προς το ρόλο της υποκατάστασης εισαγωγών. Δεν υπάρχουν λοιπόν ισχυροί αντικειμενικοί λόγοι που να δικαιολογούν την αίσιοδοξία πολλών υποστηρικτών της εντάξεως, ανάμεσα στον επιχειρηματικό μας κόσμο, ότι η βιομηχανία μας θα κατορθώσει να κάνει δυναμικότερη διεξόδοξη στις αγορές της ΕΟΚ από ό,τι μέχρι σήμερα. Μπορούμε, επομένως, να προβλέψουμε με σημαντική έμπιστοσύνη ότι η ένταξη μας, με τον πλήρη δασμολογικό αφοπλισμό που συνεπάγεται, θα επιφέρει μια διόγκωση των εισαγωγών μας και του εμπορικού ισοζυγίου με την ΕΟΚ, που θα επιδεινώσει τη θέση του ισοζυγίου πληρωμών. Παρόμοια κατάσταση δημιουργήθηκε στο "Ην. Βασίλειο μετά την ένταξη του στην Κοινή "Αγορά.

Προσπάθειες για την ποσοτικοποίηση του κόστους αυτού της εντάξεως στο ισοζύγιο πληρωμών είναι δύσκολο να επιχειρηθούν στα στενά πλαίσια του άρθρου αυτού. Τέτοιες προσπάθειες απαιτούν πολύ περισσότερες πληροφορίες από ό,τι διαθέτουμε και επί πλέον παρουσιάζουν ένα μεγάλο περιθώριο λάθους, ακόμη και στην περίπτωση που τα σχετικά στοιχεία είναι διαθέσιμα.

"Υπάρχουν σοβαροί φόβοι για την τύχη ορισμένων κλάδων της μεταποίησης, που δυνατό να μην αντέξουν στον ξένο ανταγωνισμό, όχι τόσο γιατί είναι διαρθρωτικά αντιπαραγωγικοί, αλλά γιατί δεν έφθασαν ακόμη στον βαθμό εκείνο εξέλιξης και ανάπτυξεως που θα τους επέτρεπε να αξιοποιήσουν όλες τις οικονομίες κλίμακας, εξωτερικές οικονομίες κ.ά. Οι κλάδοι αυτοί θα μπορούσαν με κάποια σχετική προστασία να ανδρωθούν και να δυναμώσουν τον κορμό της ελληνικής βιομηχανίας, αλλά είναι δυνατόν ο ξένος ανταγωνισμός να τους εκμηδενίσει. "Ενας άλλος κίνδυνος που απειλεί δυναμικές και αξιόλογες επιχειρήσεις είναι η εξαγορά τους από παρόμοιες ξένες με έπακλόουθο δυσάρεστες συνέπειες για την ελληνική οικονομία. "Όσον αφορά τις βασικές διαρθρωτικές αλλαγές, της επανέξωσης δηλ. της μεταποίησης και της σημαντικής μείωσης του γεωργικού τομέα, ακόμη κι αν όλες

οί συνθήκες αποδειχθούν ευνοϊκές—πράγμα έντελως άβέβαιο—, η διαδικασία είναι αναγκαστικά τόσο μακρόχρονη, που να μην επιτρέπει σχετικά σύντομα αποτελέσματα, ικανά να αποτρέψουν τον κλονισμό και την πιθανή κατάρρευση της βιομηχανίας μας. Γενικά η εικόνα που παρουσιάζεται είναι εικόνα απαισιοδοξίας όσον αφορά τις ευκαιρίες της ελληνικής οικονομίας και την αξιοποίησή τους στον ευρύτερο χώρο της Κοινής "Αγοράς.

Οι προτεινόμενες επίσης μεταρρυθμίσεις θα έλθουν ατυχώς αργά και δεν θα μπορέσουν να απαλύνουν κάπως τη βίαιη πρόσκρουση της ελληνικής οικονομίας με την ΕΟΚ, και η πιθανότητα είναι πως η άδικαιολόγητη σπουδή μας να ένταχθούμε πρόωρα ίσως μάς στοιχίσει ακριβά. Τέτοιες μεταρρυθμίσεις θα έπρεπε να είχαν προηγηθεί κατά πολύ της εντάξεως, ώστε η ελληνική κοινωνία να είχε όχι μόνο το χρόνο να τις αφομοιώσει αλλά και το πλεονέκτημα της προηγούμενης αντήλξεως όρισμένων ευεργετικών αποτελεσμάτων τους. "Η όλη αντιμετώπιση του θέματος μαζί με την επιμονή των αρχών να πετύχουν όπωσδήποτε ένταξη το ταχύτερο δυνατό δίνει την εντύπωση είτε πρόχειρης θεωρήσεως είτε έσφαλμένης εκτιμήσεως των οικονομικών προβλημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. R. Caves, *American Industry: Structure, Conduct, Performance*, Third Edition, Prentice-Hall 1972.
2. *Economist*, The, Vol. 260, No 6937.
3. European Communities Commission, *Second General Report of the Activities of the Communities*, Brussels-Luxembourg, February 1968. Various Background Notes.
4. Eurostat, *Basic Statistics of the Community*, 1975-76.
5. FAO, *Agricultural Projections*, 1970-1980, Rome 1971.
6. General Secretariat at the Council of the European Communities, *Twenty-second Review of the Council's Work*.
7. ICAP 1975, *Οικονομικός "Οδηγός των εν "Ελλάδι "Εταιρειών*.
8. IDC, *Agreement of Association between Greece and the European Economic Community*, Athens, 1963.
9. IMF, *International Financial Statistics*, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.
10. OECD, *Agricultural Projections for 1975 and 1985*, Paris 1968.
11. OECD, *Greece, Economic Surveys*, 1972 and 1975.
12. J. A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Unwin, Fifth Edition, London, 1966.
13. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, Penguin, Third Edition, 1975.
14. S.G. Triantis, *Common Market and Economic Development*, Center of Planning and Economic Research, Athens 1965.
15. "Υπουργείο Συντονισμού και Προγραμματισμού, *Εθνικοί Λογαριασμοί της "Ελλάδος 1958-1972*, "Αριθ. 22, "Αθήνα 1973.
16. "Υπουργείο Συντονισμού και Προγραμματισμού, *Προσωπικοί Λογαριασμοί της "Ελλάδος 1973*, "Αθήνα.
17. Ξ. Ζολώτας, «"Η "Ελλάς στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα», *Ναυτεμπορική*, 14-4-1976.